

Jaakko Linnankivi:

REGINAN KOULU
ANJALAN PITÄJÄNKOULUNA

REGINAN KOULUN PERUSTAMISTA

Vuoden 1686 kirkkolaki oli jättänyt kansanopetuksen lasten vanhempien sekä seurakuntien lukkarin ja kappalaisen huoleksi. Gezelius-piispojen toimesta otettiin kiertokoulumuoto lukkarin opetustoimintaan soveltuvana käytäntöön. 1700-luvulla sai kansanopetuksen järjestämisiongelma lisääntyvää huomiota osakseen. Kuninkaallisella päätöksellä vuonna 1723 määrättiin vanhemmat sakon uhalla opettamaan lapsille sisäluvun ja kristinopin taito. Konventikkeliplakaatti vuonna 1726 velvoitti vanhempia ja talonisäntiä kodeissaan opettamaan lapsille ja palvelusväelle katkismusta ja lukemaan raamattua.

Porvoon hiippakunnassa kiinnitettiin huomiota lukkarien opetukseen 1700-luvun alussa. Tätä osoittaa piispantarkastus Anjalan emäseurakunnassa Elimäellä 30. 1. 1725, jolloin lukkaria kehoitettiin ahkeroimaan lasten opetuksessa. Lasten opetus oli käsiteltävänä myös piispantarkastuksessa Elimäellä 3. 3. 1736, jolloin uhattiin sakottaa vanhempia, jotka eivät hyvällä tahtoneet antaa lastensa oppia lukemaan. Lukkari velvoi-

tettiin opettamaan määrättyä maksua vastaan pitäjän lapsia, milloin vanhemmat häntä siihen käyttivät. Vuosittain lasten läksyt merkittiin kirjaan, joka päätettiin ostaa pitäjänkokouksessa 23. 2. 1746.¹ Samana vuonna Porvoon hiippakunnan synodaalokokouksessa keskusteltiin kansanopetuksesta ja kehoitettiin kirkkoherroja suunnittelemaan pitäjänkokouksissa koulumestarin palkkaamista. Seurauksena oli, että Savoon ja Karjalaan perustettiin useita pitäjänkouluja.²

Lukkarin opetusta ei pidetty tuloksia tuottavana. Lukkariksi voitiin ottaa lukutaidottomiakin henkilöitä, eikä lukkarin palkka houkutellut opettamiseen pystyviä hakemaan lukkarinvirkaa.³

Nähtävästi em. Porvoon pappeinkokousta varten oli Pielisjärven kirkkoherra Jaakko Stenius laatinut pitäjänkoulumestarien ohjesäännön. Siinä suositeltiin kiertävää koulua, jossa olisi kaksi opettajaa, ”vanha alhaissäätynen mies”, joka opettaisi perustiedot, ja pappismies, joka jatkaisi opetusta ja selvittäisi nuorisolle kristinopin alkeita.⁴ Keskustelua kansanopetuksen järjestämisestä ja etenkin opettajakysymyksestä riitti vielä vuosikymmeniksi. Porvoon synodaalokokouksessa vuonna 1801 vielä suositeltiin lukkaria opettajaksi kiertävään kouluun.⁵

Elimäen pitäjässä, johon Anjala kuului vuoteen 1789 asti, toimi 1700-luvun puolivälissä erityinen lastenopettaja. Elimäen pitäjänkokouksessa päätettiin 14. 4. 1750, että kaikkien oli vietävä lapsensa korpraali Matts Hammarschmidtin luo oppimaan kirjaimia. Elleivät vanhemmat vieneet, oli heitä sakotettava. Matts Hammarschmidt kuoli 6. 11. 1764.⁶

¹ Kokkonen: Elimäen pitäjän historia II s. 89.

² Cavonius: Folkskollärarnas föregångare i Finland s. 345.

³ Halila: Sn kansakoululaitoksen historia I s. 44.

⁴ Halila: m.t. I s. 53.

⁵ Martti Ruuth: Kirkko, koulu ja yliopisto. Danielsson-Kalmari: Suomen valtio- ja yhteiskuntaelämää IV 1. s. 581.

⁶ Kokkonen: m.t. II s. 90.

Jo ennen Hammarschmidtin kuolemaa Elimäen kirkkoherra DAVID STARCK pyrki perustamaan pitäjänkoulua. Elimäellä mainitaan tosin jo 1600-luvun lopulla olleen oma koulu nuorisoa varten. Koulussa opetettiin lukemaan sekä kunnioittamaan ja palvelemaan Jumalaa.⁷ Asia ei siis ollut mitenkään uusi elimäkeläisille, kun pitäjässä oli jo ollut sekä koulu että lastenopettaja, mutta kuitenkin kohtasi Starckin koulupuuha jonkin verran vastustusta. Kouluhankkeen takana oli tukijoitakin. Starck mainitsee vuonna 1765 pitäjän säätyläisistä erikoisesti Anjalan ja Villikkalan Wreden, joka lupasi pystyttää koulutalon ja varustaa koulumestarin kasvi- ja kaalimaalla.⁸ Mainittu Wrede oli Reginan koulun perustajan, RABBE GOTTLIEB WREDEN isä, Otto G. Wrede. Hän lupasi Anjalan ja Villikkalan kartanoiden puolesta tynnyrin viljaa kummastakin vuosittain koulun tueksi.⁹

Vuoden 1762 kuninkaallinen päätös jätti pitäjänkokouksen ja seurakunnan kirkkoherran suunniteltavaksi pitäjänkoulun perustamisen laajoihin pitäjiin. Elimäen kirkkoherra David Starck keräsi pääoman uutta pitäjänkoulua varten ja laati koululle 20 pykälää sisältävät säännöt sekä koulumestarin ohjeet. Koulu perustettiinkin pitäjänkokouksessa 25. 9. 1736.¹⁰

Vaikka koulu oli perustettu, ei se aloittanut toimintaansa, ennenkuin vuonna 1769, sillä Starck ei saanut pitäjänkokousta valitsemaan koulumestaria. Starck joutui vetoamaan vuoden 1768 kuninkaalliseen kirjelmään ja sai pitäjän miehet päättämään, että koulumestari otetaan ja koulu alkaa loka-kuun alusta 1769.¹¹ Myös Elimäen syyskäräjillä 15. 9. 1768 kehoitettiin perustamaan koulu ja ottamaan koulumestari.¹² Porvoon tuomiokapituli oli toisaalta esittänyt jo vuonna 1765,

⁷ Cavonius: m.t. s. 218.

⁸ Cavonius: m.t. ss. 220—221.

⁹ Kokkonen: m.t. II ss. 90—91.

¹⁰ Kokkonen: m.t. II s. 91.

¹¹ Kokkonen: m.t. II ss. 95—96.

¹² Cavonius: m.t. ss. 258—259.

eikö seurakuntia voida vuoden 1762 päätöksen nojalla suorastaan velvoittaa ottamaan ja palkkaamaan koulumestareita.¹³

Porvoon hiippakuntaan, piispa Taneli Jusleniuksen työalueelle, perustettiin jo 1700-luvulla useita pitäjänkouluja. Perustamisten ylykkeenä on pidettävä vuoden 1746 pappeinkokousta.¹⁴ Toisen pitäjänkoulujen perustamisaallon sai aikaan vuoden 1762 kuninkaallinen päätös, jonka sisältö eräissä Itä-Suomen pitäjissä tulkittiin papiston keskuudessa suoranaishenä kaskynä perustaa kouluja.¹⁵

On todettava, että Elimäellä ja samalla Anjalassa kansanopetus järjestettiin ajan vaatimuksia seuraten. Pitäjänkoulun perustamista ajoi seurakunnan pappi pitäjän aateliston tukemana. Elimäen pitäjänkoulu, "Starckin koulu", toimi myös nykyisen Anjalan pitäjän alueella. Kun Anjala vuonna 1789 erotettiin Elimäestä, oli koulumestarin oltava määrääjat, muutama vuosi kerrallaan, vuoroin kummassakin seurakunnassa.¹⁶ Koulun matrikkeleista näkyy, että koulu oli toiminnassa Anjalan Muhniemellä 10. 11. 1796—17. 12. 1796 ja Junkkarin—Korven kylässä alkaen 9. 1. 1797.¹⁷

Elimäen emäseurakunta ja Anjalan kappeliseurakunta muodostivat yhdessä niin laajan opetusalueen, että ahkerankin koulumestarin työ saattoi tästä seikasta kärsiä.

Otto G. Wreden poika, Rabbe Gottlieb Wrede ajoi tarmokkaasti Anjalan erottamista itsenäiseksi kappeliseurakunnaksi. Tuntuu ymmärrettävältä, että hän tällöin huomasi kartanoindensa alustalaisten sekä muiden anjalaisten tarvitsevan myös omaa kiertokoulua, jotta "Starckin koulun" työ jatkuisi Anjalan alueella.

¹³ Cavonius: m.t. s. 346.

¹⁴ Halila: m.t. I s. 52.

¹⁵ Halila: m.t. I s. 59.

¹⁶ Alcenius: VIII s. 143.

¹⁷ Kokkonen: m.t. s. 97.

II REGINAN KOULUN PERUSTAMINEN

1. Kartanonkoulu — pitäjänkoulu

On sanottu,¹⁸ että Anjalan Reginan koulu oli tilanomistajan alustalaisiaan varten perustama tyypillinen kartanon koulu. On tunnustettava, että Reginan koululla oli kartanonkouluille tunnusomaisia piirteitä. Olihan sen perustaja kartanomistaja, ja Reginan koulussa saivat opetusta kaikkien Wredesuvun kartanoiden alustalaiset. Wredein kartanot koulun toimiaikana olivat: Anjalan kartano 1803—1842, Rabbelugnin kartano, joka erotettiin rälssisäteriksi Anjalan kartanosta kamarikollegin päätöksellä vuodesta 1805, Wredebyn kartano vuodesta 1815 sekä Elimäkeen kuuluvat Villikkalan kartano 1803—1824 ja Värälän kartano 1814—1914. Wrede sanoo kuitenkin koulun sääntöjen johdannossa lukukoulun perustetun *Anjalan kappelin asukkaiden ja Elimäen pitäjän Villikkalan rälssitilan asukkaiden lapsia sekä palvelusväkeä varten*. Värälän kyläläiset saivat ilmeisesti käydä Rabbelugnin kartanon koulupiirissä. Rabbelugnin kartano oli muodostunut jo 1700-luvun lopulla Anjalan Takamaalle, ja vuonna 1803 Rabbe G. Wreden nuorin poika Otto Rabbe Wrede osti sen antautukseen maanviljelijäksi. Hän osti myös vuonna 1814 läheisen Värälän kylän, joka täten tuli kuulumaan Rabbelugnin piiriin.¹⁹

Rabbe G. Wrede nimittää itse kouluansa *pitäjänkouluksi* jatkaessaan samassa johdannossa: ”— — fördenskull har jag nu till befrämjande och vinnande af detta ändamål samt till den Högste All Gode Gudens ära, jemte medmenniskors välfärd och nytta, velat härmed tillkännagifva sjelfe inrättningen och beskaffenhet af denna sockenskola, — —”

¹⁸ Halila: m.t. I s. 164 ja Salomaa: Anjalan Reginan koulu Hist. Aikak. kirja 1922 s. 185.

¹⁹ Kokkonen: m.t. II ss. 618—678.

Anjalan kappeliseurakunnan asukkaat joutuivat osallistumaan koulun kustannuksiin. Koulusäännön 6 § asetti pitäjäläisille velvoituksen opettajan luontoisetujen hankkimisesta opetustyön aikana. Koulun polttopuut, 50 kuormaa halkoja vuodessa, piti saada Ummeljoen kylän talollisilta. Näiden seikkojen vuoksi koulun perustaja esitti laatimansa koulun säännöt *hyväksyttäväksi pitäjänkokouksessa*.

Anjalan pitäjänkokouksessa 4. 9. 1803²⁰ hyväksyttiin velvoitus, jonka mukaan opetusta saavien lasten vanhempien tuli vuorollaan toimittaa koulumestarille ruoka. Lisäksi tuli opettajan saada asunto, valo ja puut. Tavaksi tuli myös, että opettaja kyydittiin seuraavaan koulunpitokylään. Samassa pitäjänkokouksessa luettiin Rabbe G. Wreden pojan GUSTAF WREDEN kirje,²¹ jossa hän ilmoitti lahjoittavansa Anjalan kirkon luota pienen alueen koulumestarin asuntoa varten ja tarpeellisen kaali- sekä perunamaan ehdoilla, että 1. Anjalan kappelin asukkaat rakentavat asunnon ja 2. koulumestari ei harjoita mitään kauppaa elinkeinona, kaikkein vähiten olut- ja paloviinakauppaa.

Reginan koulun toiminta-alueena oli koko pitäjä ja sen asukkaat, sekä kartanoiden alustalaiset että talonpojat, ja muu tilaton väki, jota myös Ummeljoen sahan lähettyville myöhemmin ilmaantui asumaan.

Professori Halila kuvaa kartanonkoulujen kehittyneen oma-laatusiksi kouluyhteisöiksi, "joissa usein näki sovellettavan käytäntöön uusimpia pedagogisia virtauksia, perustajan ihmisystävällisessä, monesti syvän uskonnollisessa hengessä, mutta joissa samalla oli jotakin alakuloista, kartanoyhteiskunnan alustalaisväen sorretun ja henkisesti alaikäisen aseman tuntua, välistä henkistä ummehtuneisuuttakin".²² On merkillepantavaa, että kuvatessaan Anjalan Reginan koulua hän

²⁰ Anjala Kyrckias Sockne Stämмо Protokoller 4. 9. 1803. 1 §.

²¹ Sama ptk. 2 §. Kirje oli päiv. 1. 9. 1803.

²² Halila: m.t. I s. 163.

sanoo: ”Voi todeta, että koulua, joka tällä tavoin kykeni ottamaan huomioon ympäristönsä puutteenalaisen tilan ja lieventämään sitä, yleisesti suosittiin miltei kaikkien kouluikäisten lasten saadessa siellä nauttia opetusta”.²³ Meidän onkin pidettävä Reginan koulua Anjalan pitäjän valistuneen kartanonomistajan pitäjäläisilleen perustamana *kiertävänä pitäjänkouluna*, jonka myös pitäjäläiset tunnustivat omaksi koulukseensa ja siksi suosivat sitä. Koulun perustajan toimintaa näyttää ohjanneen filantropistinen pyrkimys, jonka tavoitteena oli levittää tiedonjyväsiä mahdollisimman monelle ihmiselle vieläpä luomalla köyhillekin mahdollisuuden käyttää tätä etua hyväkseen.

2. Kouluoloja tutkitaan

Porvoon hiippakunnassa oli määrätty rippikoulu pakolliseksi synodaalikokouksen päätöksellä 1774. Synodaalikokouksessa Porvoossa 1801 oli jälleen keskusteltavana kysymys rippille aikovien sisälukutaidon tarpeellisuudesta.²⁴ Samassa kokouksessa todettiin, että pitäjänkoululaitos oli alkuasteellaan ja jouduttiin pohtimaan, miten kansanopetus järjestettäisiin. Oltiin taipuvaisia periaatteessa kannattamaan pitäjänkoulujen perustamista kiertokoulujen tapaan järjestettyinä. Opettajina katsottiin voitavan käyttää lukkareita.²⁵ Pappissääty oli todennut kiertokirjeessään 17. 6. 1800,²⁶ että kirkkolain mukaan lukkarit hoitavat opetusta sekä joku koulumestariakin, mutta pitäisi palkata erityisiä lastenopettajia, koska opetus ei ole riittävää laajoissa ja väkirikkaissa pitäjissä. Lastenopettajien palkan voisi saada joko yleistä köyhäinhoitovaroista tai pitäjänmakasiineista.

²³ Halila: m.t. I s. 166.

²⁴ Ruuth: Kirkollinen alkeisopetus aikakautena 1800—1860 Turun ja Porvoon synodaalikokousten valossa. Suomen Kirkkohist. seuran toim. XI. s. 264.

²⁵ Ruuth: m.t. (Dan.-Kalm.) s. 581.

²⁶ Lönnbeck: Folkskoleidens utveckling i Finland s. 6.

V. 1801 asetettiin kanslerikunta tutkimaan silloista koululaitosta ja valmistelemaan uutta koulujärjestystä.²⁷ Kanslerikunnan asettaminen herätti vilkkaan pedagogisen harrastuksen. Uusi koulujärjestys saatiinkin aikaan v. 1807 Ruotsissa, mutta alkanut sota esti sen toteuttamisen Suomessa. Kanslerikunta tutustui myös Suomen kouluoloihin. Tuomiokapitulit lähettivät sille selostuksen maamme kansanopetuksesta. Porvoon tuomiokapituli lähetti selostuksensa 2. 10. 1802.²⁸ Tästä piispa SAKARI CYGNAEUKSEN allekirjoittamasta kirjelmästä käy selville, että hiippakunnassa oli David Starckin perustama pitäjänkoulu Elimäellä, de Geerin 1763 perustama Tervikin kartanonkoulu kartanon alustalaisia varten, laivoaikakoulu Suomenlinnassa, Stigzeliuksen perustama koulu samassa linnoituksessa sekä Rantasalmen pitäjän Haapiniemen sotilaskoulu. Varsinaisia pitäjänkouluja oli vain muutamissa harvoissa seurakunnissa. Opetuksesta huolehtivat papiston lisäksi seurakuntien lukkarit, jotka olivat kirkkolain mukaan siihen velvollisiakin tai vanhemmat itse tai myös muutamats pappien ottamat, joko seurakunnassa yhdessä kylässä pysyvät tai kylästä kylään muuttavat henkilöt, jotka saivat varakkailta lasten vanhemmilta palkkaa.²⁹ Konsistori toteaa lausunnossaan, että järjestetyt pitäjänkoulut ja palkatut koulumestarit olisivat aivan välttämättömiä. Mutta huolimatta papiston useista kehoituksista sellaisia laitoksia ei voitu perustaa, johtuen varojen puutteesta ja vaikeista ajoista. Tämän takia konsistorilla ei ollut muuta keinoa tämän erittäin hyödyllisen päämäärän saavuttamiseksi, kuin osoittaa pitäjänmakasiinien ylijäämästä osaa koulumestarien palkaksi.³⁰

Myös tuomiorovasti M. J. ALOPÆUS mainitsee ker-

²⁷ Torpson: Svenska Folkundervisningens utveckling från reformation till 1842. s. 161.

²⁸ Leinberg: m.t. II (Handlingar . . .) s. 34.

²⁹ Leinberg: m.t. II (Handlingar . . .) s. 43.

³⁰ Leinberg: m.t. II (Handlingar . . .) s. 44 ja s. 361.

tomuksessaan Elimäen ja siihen kuuluvan Anjalan kappeli-seurakunnan koulun, jonka opetustyöstä on huolehtinut seurakunnan valitsema koulumestari.³¹

3. Pro fide et christianismo-seuran ehdotus

Muutamia vuosia aikaisemmin, vuonna 1798, oli Pro fide et christianismo-seura tehnyt tunnetun ehdotuksensa pitäjänkoulujen järjestämisestä Ruotsi—Suomessa. Ehdotus oli lähetetty tuomiokapituleille, piispoille sekä seuran jäsenille.³² On huomionarvoista, että seuran ehdotus näyttää saaneen aiheensa Vihdin kirkkoherra P. S. Ignatiuksen seuralle lähettämästä kirjelmästä.³³

Pro fide-seuran ehdotuksen mukaan kiertävissä pitäjänkouluissa tuli seurakunnan papistonapulaisen tai urkurin, lukkarin ja muiden pitäjässä olevien alempien säätyläisten tai eronneiden aliupseerien toimia opettajina. Opetusaika olisi 7—8 kuukautta vuodessa. Oppiaineina suositeltiin sisäluvun ja kristinopin lisäksi myös kirjoitusta, laskentoa, yksinkertaista talouskirjanpitoa, isänmaan historiaa, maantietoa ja kirkkolaulua. Kirkkoherran tuli valvoa koulun toimintaa ja valita sille yhdessä pitäjänmiesten kanssa *opettaja, jonka olisi saatava vakainainen palkka*. Kirkkoherran velvollisuutena oli myös pitää koulussa opettajan ja pitäjän säätyläisten kanssa vuotuiset tutkinnot. Ehdotusta on sanottu organisaatioltaan jossain

³¹ Leinberg: m.t. II (Handlingar . . .) ss. 168—169.

³² Nilsson: Samfundet Pro fide et christianismo ss. 45—51. Suomen Talousseuran 1. 11. 1803 päivätyssä kirjelmässä kanslerikunnalle ei esiinny vielä Reginan koulua. Seura esittää ajatuksenaan, että tavallisissa pitäjänkouluissa opetettaisiin kristinopin lisäksi käytännöllisiä tietoja luonnonhistoriasta, taloudesta ja mekaniikasta sekä joitakin yleisiä käsityksiä varsinkin isänmaan historiasta ja maantiedosta sekä viittaa Saksan ja Skotlannin opetusoloihin. Leinberg: m.t. II s. 270.

³³ Nilsson: m.t. s. 45.

määrin aristokraattishenkiseksi ja sisällöltään varsin uuden-
aikaiseksi, liian vaativaksi ja laajamittaiseksi.³⁴

Jo samana vuonna 25. 7. 1798 kääntyi Porvoon tuomiokapituli kiertokirjeellä papiston puoleen. Tuomiokapituli suosittelii pitäjänkouluehdotusta todeten, kuinka hyvä on, ettei seurakunnan jäsenille hankita opetusta vain autuuden opissa, vaan että myös kehitetään heidän käsitystään ja mielipiteitään muissa yhteiskunnan jäsenille hyödyllisissä tiedoissa.³⁵

Seuran ehdotuksen mukaisia kouluja yritettiin perustaa eri puolille maatamme. Tuomiokapitulii kiertokirjeen ja lämpimän suosituksen perusteella muutamat kirkkoherrat tekivät koulunperustamishdotuksia pitäjänmiehille.³⁶

4. Kansanopetuksesta kiinnostunut piispa

Näihin aikoihin toimi Porvoon hiippakunnan piispana Sakari Cygnaeus vanhempi. Hän oli vuonna 1775 tullut Mäntyharjun kirkkoherraksi. Isänsä, Mäntyharjun edellisen kirkkoherran tavoin hän harrasti kansanopetusta. Kiertäviä koulumestareita hän ei kannattanut, mutta ehdotti vuonna 1768 ja jo ennenkin, että kirkolle perustettaisiin kiinteä koulu, missä lukkari toimisi papiston jokapäiväisen valvonnan alaisena pitäjän koulumestarina eli "kollegana". Lukkarin muut tehtävät siirrettäisiin suntuille. Lasten koulunkäynnin pitäisi olla pakollinen 7—8 ikävuođen jälkeen, eikä koulusta saisi

³⁴ Halila: m.t. I s. 98.

³⁵ Hornborg: Sammandrag af Domkapitlets i Borgå Circular-Bref s. 223 tai esim. Lönnbeck: Folkskoleidens utveckling i Finland, från nittonde århundrades början till 1866, s. 23.

³⁶ Halila: m.t. I s. 98. (Myös. Rantasalmen kirkkoherra J. H. Cygnaeus kertoo kirjeessään Porvoon tuomiokapitulille kiinnittäneensä huomiota ehdotukseen ja arvostelee opettajakysymyksen järjestelyä Savon ja Karjalan laajoissa pitäjissä. Kysymyksessä oli kuuluisan koulumestarin, J. T. Hörningin tehtävien järjestely. Kts. Leinberg: Handlingar II s. 185 ja ed.)

laskea ketään, joka ei olisi oppinut *selvästi lukemaan kirjasta*, omaisi tyydyttävää kristinopin taitoa sekä suunnilleen tuntisi raamatun historiaa.³⁷

Seurakuntalaisten enemmistö vastusti kuitenkin kustannuksiin vedoten koulun perustamista, ja tuntuu senvuoksi todennäköiseltä Uno Cygnaeuksen mainitsema kertomus Sakari Cygnaeuksesta, että tämä lausui Mäntyharjussa jäähyväispuheessaan: ”Ainoastaan yhdessä kohden seurakuntalaiseni eivät ole esitykseeni suostuneet, eivät ole seuranneet minun hyvänsuopaa neuvoani, nimittäin siinä, mikä koskee kansakoulujen perustamista seurakuntaan, joka seikka on kuulunut minun hartaimpiin toivomuksiini.”³⁸

Vuonna 1780 Cygnaeus nimitettiin Loviisan—Elimäen seurakuntalaisten miltei yksimielisestä pyynnöstä tämän seurakunnan kirkkoherraksi, ja hän oli sotavuosina 1788—1789 myös ruotsalaisten miehittämän Venäjän puolella sijaitsevan Pyhtään pitäjän pappina. Sodan aikana lienee Kustaa III tutustunut häneen, koska nimitti hänet 1791 Porvoon tuomiorovastiksi ja seuraavana vuonna Porvoon piispaksi.

Piispana Cygnaeus toimi vireästi erittäinkin teroittaen papiston velvollisuudeksi kaikkea, mikä edistäisi kansan hengellistä, sivistyksellistä ja siveellistä nousua. *Opetustyötä seurakunnissa oli tehostettava.*³⁹

Sakari Cygnaeus vanhempi ja Reginan koulun suunnittelija Rabbe G. Wrede olivat molemmat Pro fide et christianismo-seuran jäseniä. Tähän vuonna 1771 perustettuun ruotsalaiseen kristillisyyttä sekä kasvatusta- ja kouluasioita edistävään seu-

³⁷ G. F. Lönnbeck: Uno Cygnaeus ss. 4—5 ja Aukusti Salo: Pikkulasten kasvatusta U. C:n kansansiv. järjestelmässä ss. 15—21 sekä Cavonius: m.t. ss. 249—250.

³⁸ Lönnbeck: m.t. (U. C.) s. 5.

³⁹ Esim. Kansallinen elämäkerrasto I ss. 453—454.

raan kuului sen perustamisvuodesta lähtien siihen asti, kun Suomi oli yhdistettynä Ruotsiin, 30—40 suomalaista jäsentä.⁴⁰ Seuran kirjoitelmat levisivät heidän keskuudessaan ja edelleen heidän välityksellään ympäri maatamme. Useat heistä pitivät yllä vilkasta kirjeenvaihtoa seuran johtavien jäsenten kanssa.

Sakari Cygnaeus vanhempi oli valittu seuran jäseneksi jo ollessaan Mäntyharjun kirkkoherrana v. 1778 ja Rabbe G. Wrede vasta parikymmentä vuotta myöhemmin v. 1799.⁴¹ Toisaalta tiedetään, että Wrede oli jo v. 1776 ostanut rovasti H. Bonsdorffilta seuran kirjoitelmia.⁴²

5. Amore Proximi-seuran vaikutus

Sakari Cygnaeus vanh. oli perustamassa Loviisassa 20. 9. 1786 Amore Proximi-seuraa.⁴³ Seuran perustajajäsenet olivat kiinnittäneet huomionsa köyhydessä ja kurjuudessa kasvavien orpojen lasten valitettavaan tilaan. Perustetun seuran pää tarkoituksena oli vuosittain lahjoittaa köyhille ja hoidotta jääneille lapsille vaatteita sekä ruokaa ja antaa heille opetusta lukemisessa, kristinopissa, kirjoituksessa ja hyvissä tavoissa sekä siten kasvattaa heistä hyödyllisiä yhteiskunnan jäseniä.⁴⁴ V. 1786 tämän seuran jäseneksi liittyi Cygnaeuksen poika Sakari Cygnaeus.⁴⁵ Pitäjänkoulutyötä harrastava J. H. Cygnaeus oli myös seuran jäsenenä.⁴⁶

Rabbe Wreden vanhin poika, Gustaf Wrede liittyi seuraan 21. 12. 1796.⁴⁷ Hän lienee tällöin jo palannut opiskelemasta

⁴⁰ Leinberg: Samfundet pro Fide et Christianismo och dess finska medlemmar, s. 234.

⁴¹ Leinberg: m.t. (Samfundet ...) s. 239, 241, 242.

⁴² Halila: m.t. I s. 165.

⁴³ Leinberg: m.t. (Amore ...) s. 273 ja 324.

⁴⁴ Leinberg: m.t. s. 276, 277 ja 288.

⁴⁵ Leinberg: m.t. s. 325.

⁴⁶ Rantasalmen pitäjänkouluista kirj. selostus on J. H. C:n laatima. Alcenii Saml. III s. 369 ja ed.

⁴⁷ Leinberg: m.t. s. 334.

Turusta Porthanin luota. Gustaf Wrede antoi tukea isänsä koulun perustamispuuhille alusta lähtien. Tästä on konkreettisena todisteena hänen lahjoituksensa, joka ilmoitettiin Anjalan pitäjänkokouksessa 4. 9. 1803.⁴⁸

Ilmeisesti Rabbe Wredekin tunsii seuran toiminnan tavoitteet, mutta ei voida sanoa, missä määrin Amore Proximi-seuran vaikutus innoitti Wredejä Reginan koulun perustamiseen.

On kuitenkin todennäköistä, että Sakari Cygnaeus ollessaan Elimäen ja Anjalan kirkkoherrana 1780—1787 ja joutuessaan R. G. Wreden kanssa yhteistyöhön myös joutui pohtimaan hänen kanssaan Anjalan kansanopetusta koskevia kysymyksiä. Sakari Cygnaeus ja Rabbe Gottlieb Wrede ovat Anjalan pitäjänkokousten pöytäkirjojen allekirjoittajat juuri vuosina 1780—1787.⁴⁹ Pitäjän kirkkoherrana Cygnaeus joutui luonnollisesti huolehtimaan pitäjäläisten yhteisistä asioista, ja R. G. Wrede näyttää pitäjäläisten puolesta ja sukunsa edustajana ajaneen tarmokkaasti anjalalaisten asioita.

6. Reginan koulun perustajat

R. G. Wrede sai aktiivisilla toimenpiteillä aikaan, että Anjalasta tuli kappeliseurakunta. Hän lahjoitti pappilan maa-alueen ja huolehti pappilan rakentamisesta kappelilaisten avulla.⁵⁰ Kun venäläiset 1788—1790 sodassa hävittivät Anjalaa ja mm. kirkon irtaimiston, avusti Wrede varoillaan ja neuvoillaan. Wrede ajoi Anjalan itsenäistämistä Elimäen seurakunnasta vetoamalla kuninkaaseen asti. Vuonna 1791 kuninkaan päätöksellä vapautettiin näet Anjalan asukkaat osallistumasta Elimäen pappilan rakentamiseen.⁵¹ Näemme, että R. G. Wrede tuki kirkkoa ja oli yhteistyössä kirkon edustajien kanssa. Hän oli syvästi uskonnollinen ja kuului lähinnä

⁴⁸ Anjala Kyrckias Sockne Stämмо Protokoller 4. 9. 1803. 2 §.

⁴⁹ Anjala Kyrckias Sockne Stämмо Protokoller vv. 1768—1806.

⁵⁰ R. A. Wrede: m.t. (R. G. W.) s. 22.

⁵¹ Kokkonen: m.t. II s. 111.

pietisteihin. Huomattava osuus R. G. Wreden uskonnollisen vakaumuksen muodostumisessa oli hurskaan äidin antamalla kasvatuksella. Mutta muidenkin suvun jäsenten vaikutus on ollut ilmeinen. R. G. Wrede oli viettänyt muutamia kasvu-
vuosia setänsä Fabianin luona, joka oli pietisti sekä myös setänsä Henrikin luona, joka taas kuului hernhutilaisiin.⁵²

Hallelaisen pietismin pääalueita oli Uusimaa, jonka aateli-
set upseeriperheet muodostivat tämän liikkeen keskuksen.

Wrede suvun pietistisyys juontaa alkunsa ruotsalaisten so-
tilaiden keskuudessa Siperiassa 1700-luvun alussa syntynees-
tä uskonnollisesta herätyksestä. Tobolskissa muutamat heistä
olivat perustaneet Hallen esimerkin mukaisen koulun. Perus-
tajat kirjoittivat jo Ruotsissa tunnetuksi tulleelle August Her-
man Franckelle ja saivat häneltä neuvoja sekä Spenerin,
Arndtin, Scriverin ja Francken omia kirjoituksia.

Rabbe G. Wreden kaksi tatiä oli aviossa Siperiassa herätyk-
seen tulleiden karoliinien, toinen Carl Creutzin ja toinen Carl
Johan Creutzin kanssa. Rabbe Wreden toinen puoliso oli mai-
nitun Carl Creutzin pojantytär ja polveutui äitinsäkin puolel-
ta Siperiassa olleista kaarlelaisista.⁵³ On uskottavaa, että tältä
suunnalta levinneet vaikutteet ulottuivat Rabbe Wreden mie-
lipiteisiin asti.

Voidaan arvella, että Wredet tunsivat huomattavien pietis-
tien, kuten Spenerin ja Francken ajatuksia myös kansanope-
ruksesta, kun otetaan huomioon, miten tunnettua Francken
toiminta oli kansanopetuksen työsaralla. Rabbe G. Wrede oli
tutustunut ainakin Francken uskonnollisiin kirjoituksiin. Tä-
stä on todistuksena se, että Reginan koulun kirjaluetteloon on
merkitty viidenneksi kirjaksi suomalaisen raamatun ja virsi-
kirjan sekä pöytäkirjan ja matrikkelin jälkeen Francken
"Rese Postilla" vuodelta 1777. Kirja on merkitty R. G. W:n

⁵² R. A. Wrede: m.t. (R. G. W.) s. 73.

⁵³ R. A. Wrede: m.t. (R. G. W.) ss. 16 ja 73.

lahjoittamaksi, ja hän on itse kirjoittanut sen kanteen nimi-kirjoituksensa jälkeen: "Gifven til Reginae Skola, att af Skolmästaren få nytjas, samt äfven få utlånas til andra mot 2 sk. Banco om Månaden, jämte ansvar, att ej Boken vanvårdas." Mainittu kirja on merkitty koulun kirjaluetteloon luultavasti vuonna 1804.⁵⁴

Kustaa III:n ajan vuosina vallitsi laajoissa sosiaalisesti he-
räämättömissä piireissä se vakaumus, ettei kansa tarvitse eikä
kaipaa mitään erikoisesti järjestettyä yleistä kansanopetusta,
kunhan vain vanhemmat tai joku henkilö kodin tai kylän pii-
rissä kykeni antamaan lapsille riittävän taidon oppia luke-
maan ulkoa ja sisältä Lutherin Vähän katekismuksen. Poik-
keaviakin mielipiteitä oli; etenkin *pietismin vaikutuksesta*
alettiin yhä laajenevissa piireissä kaivata *syvempää kristilli-
syyttä* ja tämän ohessa myös *parempaa kansanopetusta*.⁵⁵
Näiden pyrkimysten erääksi kohoavaksi keskuukseksi muodos-
tui seura Pro fide et christianismo, jonka esikuvana oli käy-
tetty lähinnä englantilaista seuraa "For Promoting Christian
Knowledge".⁵⁶

Pro fide-seuran työn piiriin kuului hyvin tärkeänä alana
lasten kasvatusta. Seuran kasvatusjaoston suunnitelmissa oli
mm. yleinen kirjoitelmasarja kasvatuskysymysten alalta, jotta
etenkin sivistyneistö kiinnittäisi entistä suurempaa huomiota
pedagogisiin probleemeihin. Seuran jäsenillä oli verraten
laaja kokemus saksalaisten kasvatustieteilijöiden Francken ja
Heckerin aatteista ja niiden sovellutuksesta. Pro fide-seura
sai liittymäkohtia myös fysiokraatteihin seuran vähitellen
tullessa jonkinlaiseksi epäviralliseksi kouluhallitukseksi.

Seuran kasvatusjaoston puheenjohtajana toimi piispa C. Fr.
Mennander, jonka henkisessä ilmapiirissä Porthan kasvoi
suomalaisen kulttuurielämän merkkimieheksi. Valistusajan

⁵⁴ Vrt. Kannila: m.t. s. 87.

⁵⁵ Halila: m.t. I s. 92 ja ed.

⁵⁶ Leinberg: m.t. (Pro fide ...) s. 237.

edustajana, filantrooppien, Rousseauin ja uushumanistien aatteisiin, Locken empiiriseen psykologiaan ja kasvatusaatteisiin tutustuneena hän asetti myös kansanopetuksen alalla yleishyödylliset tiedot etualalle. Hän piti tärkeänä, että lukutaidon ja kristinopin alkeiden jakamisen ohella kansanlapsille piti opettaa myös kirjoitusta, laskentoa, maantietoa sekä yleistä ja varsinkin isänmaan historiaa.⁵⁷ Porthanin piti luentosarjan lastenopetuksesta luultavasti vuosina 1785—87.⁵⁸ Rabbe G. Wrede saattoi myös tutustua Porthanin mielipiteisiin, sillä hänen vanhin poikansa em. Gustaf oli Porthanin luona opiskellessaan. Hänet oli lähetetty Turkuun ennen v. 1788.⁵⁹ Sakari Cygnaeus oli Porthanin hyvä ystävä, ja hänenkin poikansa oli ollut Porthanin oppilaana.⁶⁰

Näemme, että Rabbe G. Wredellä oli tilaisuus saada eri tahoilta koulun perustamiseen innoittavia vaikutteita, joiden vastaanottamiseen hänen omakohtainen vakaumuksensa oli altis. Käytännöllisen alkusysäyksen koululaitoksen suunnittelemiseksi hän sai kuitenkin äidiltään, REGINA WREDELÄ.

Koulun alkupääoman lahjoittajan, Rabbe G. Wreden äidin vaikuttimia kuvaa seuraava hänestä säilynyt käsitys: "Sokeana ollessaan hän sai sellaisen vaikutuksen, että hän päätti tehdä lahjoituksen sitä varten, että ne lapset, jotka näkevät, oppivat lukemaan."⁶¹ Charlotta Regina Duffus oli skotlantilaisen vara-amiraalin, Kenneth Sutherlandin, lordi Duffuksen tytär, joka oli solminut avioliiton Otto G. Wreden kanssa v. 1741. Otto G. Wrede oli muuttanut Suomeen jo v. 1759, ja poika Rabbe G. oleskeli usein isänsä luona Elimäellä mm. Elimäen pitäjänkoulun perustamisen aikoihin vv. 1763—1765. Regina Duffus asui Ruotsissa aina vuoteen 1772 asti, jolloin hänkin, tultuaan vähän ennen sokeaksi, muutti Suomeen.

⁵⁷ Halila: m.t. I ss. 93—96.

⁵⁸ Leinberg: m.t. III s. 349 ja ed.

⁵⁹ R. A. Wrede: m.t. (R. G. W.) s. 25.

⁶⁰ Esim. Kansallinen elämäkerrasto I s. 454.

⁶¹ Immanuel Hohti: Juhlaesitelmä Reginan koulun 150-vuotisjuhlassa. Etelä-Suomi 24. 9. 1952.

7. Perustamiseen liittyvät tapahtumat

Regina Duffus kuoli 2. 3. 1802 90-vuotiaana. Hän oli määrännyt jälkisäädöksessään 500 taalaria lukukoulun perustamiseen Anjalan kappeliseurakuntaa sekä Elimäen pitäjän Villikkalan ja Värälän rälssitiloja varten ja kehoittanut poikaansa toteuttamaan mitä kiireimmin tämän tahtonsa.⁶²

Välittömästi äitinsä kuoleman jälkeen oli poika ruvennutkin toteuttamaan tätä luultavasti jo kauan kypsyttelyä suunnitelmaa kristillisen lastenkasvatuksen edistämiseksi. Koulun sääntöjen johdannossa hän kirjoittaa: "Och efter mogen öfverläggning, att By emellan flyttande skolar, när de blifva försedda med Christeligt sinnade Skolmästare, äro de lämpligaste att bibringa Allmogens barn en ren och Bokstaflig Christendömskap, hvilcken genom Guds nåd sedan befrämjar en vann Gudaktighet och christlig dygd." Näyttää ilmeiseltä, että koulun säännöt ovat olleet joko valmiit tai valmiiksi suunnitellut, sillä niiden johdanto on päivätty jo 25. 3. 1802 ja loppusanat 1. 4. 1802. Wrede sanoo sääntöjen laatimisesta ja koulun nimeämisestä: "År 1802 upsatte jag skolans statuter och kallade inrättningen *Reginas skola*, till beständig hågkomst af den vördnadsvärda Instiktterska — — —"⁶³ Sääntöjen johdannossa hän nimittää vielä uudestaan koulun äitinsä muistoksi sanoilla: "— denna sockneskola, som till tacksamhet och erkänsla af dess Stiftärinnas upricktiga välmening samt förtjenta ihogkomst för framtiden kommer att bära namn af *Reginas Skola*."

⁶² Koulun sääntöjen johdannosta: "Så har ock min fru moder updragit mig, at med det skyndsammaste efter dess fränfalle vidare lägga hand samt i vercket ställa dett Dess Beslut: — — —"

⁶³ Johtok. ptk. 22. 5. 1825. (Koulun nimi esiintyy säännöissä ja pöytäkirjoissa muodoissa: *Reginas skola*, *Reginae skola* ja *Regina skola*. Suomen Akatemian kielitoimiston ohjetta seuraten nimitän koulua *Reginan kouluksi*. Tek. huom.)

On kysytty,⁶⁴ miten ja missä määrin Wrede sai tukea Reginan koulun perustamisessa ja koulun sääntöjen laatimisessa Pro fide et christianismo-seuralta. Wreden ja seuran välisestä kirjeenvaihdosta käy ilmi, ettei seura ole muulla tavalla tukenut koulun perustamispyrkimystä kuin seuraamalla myötätunnolla Wreden toimia ja antamalla muutamia neuvoja ja ohjeita.⁶⁵

Rabbe Wrede oli jo lokakuussa 1802 lähettänyt Reginan koulun säännöt Pro fide-seuralle ja pyytänyt niistä lausuntoa. Asia esiteltiin seuran kokouksessa toukokuussa 1803, ja laaditussa lausunnossa ilmaistiin ilo tehdyn aloitteen johdosta ja samalla toivottiin, että Reginan koulu lähemmin sovelutettaisiin seuran ehdotuksen mukaiseksi.⁶⁶ Mitään muutosta ei silloin jo vahvistettuihin sääntöihin tehty.⁶⁷ Anjalan pitäjänkokouskin oli jo vahvistanut ne.⁶⁸ Mainitussa kokouksessa oli ollut Anjalan seurakuntalaisten lisäksi myös Elimäen pitäjän Villikkalan kylän talonisännät. Kokouksen osanottajat ilmaisivat kiitollisuutensa mainiosta laitoksesta sekä sitoutuivat auliisti täyttämään sääntöjen asettamat velvoitukset.

Vastaperustetun koulun johtokunta kokoontui ensi kerran lokakuun 8 päivänä 1883 ja valitsi koulumestariksi koululaisen, GUSTAF KANDELININ Porvoosta. Virkaa oli hakenut myös Elimäen pitäjän koulumestari, kuninkaallisen tykistörykmentin kersantti, Augustinus Bjuhr, joka toimi Elimäellä pitäjänkoulun opettajana n. vv. 1800—1820 ja 1830—1838, jolloin hän oli Elimäellä sekä opettajana että suntiona.⁶⁹

Piispa Sakari Cygnaeus oli suositellut em. Gustaf Kandelinia, mistä näemme, että piispa seurasi Rabbe G. Wreden

⁶⁴ Salomaa: Anjalan Reginakoulu. Hist. Aikak. kirja s. 185.

⁶⁵ R. A. Wrede: m.t. (Regina...) s. 43.

⁶⁶ Seuran mallisäännöt ovat esim. Nilsson: m.t. ss. 45—51.

⁶⁷ Vrt. Kannila: m.t. s. 87.

⁶⁸ Anjala Kyrckias Sockne Stämмо Protokoller 4. 9. 1803 1 §.

⁶⁹ Kokkonen: m.t. II s. 98.

koulunperustamispuuhia, mutta ei ole todettavissa. oliko Wrede neuvotellut koulunperustamisesta Cygnaeuksen kanssa.

Heinäkuun 9 päivänä 1804 koulun johtokunta lähetti selostuksen koulun perustamisesta ja koulun säännöt Porvoon tuomiokapitulille.⁷⁰ Kirjeen allekirjoittajat, Rabbe G. Wrede, Gustaf Wrede, pastori A. J. KILJANDER ja talollinen BENJAMIN WÄRAJOKI, muodostivat koulun ensimmäisen johtokunnan.

Pro fide et christianismo-seuran kokouksessa 19. 12. 1804 luettiin Wreden kirje,⁷¹ johon liittyi selostus koulun toiminnasta ja jossa pyydettiin koululle avustusta kuluvana vuonna jaettaviksi päätetyistä palkintovaroista.⁷² Mutta kun hakemus oli saapunut niin myöhään, että näiden varojen jakamisesta oli jo toisin päätetty, ei seura voinut täyttää Wreden pyyntöä. Siksi seura päätti kirjeessä ilmaista kunnioituksensa Wreden intoa kohtaan Reginan kauniin koululaitoksen kehittämisessä sekä lahjoittaa koululle muutamia sopivia kirjoja 6 tai 7 taa-larin arvosta.⁷³ Edellä esitelty seuran kirje oli esillä Reginan koulun johtokunnan kokouksessa 3. 6. 1805.

27. 9. 1805 johtokunta päätti jättää Wreden tehtäväksi kiittää Pro fide-seuraa arvokkaasta, 34 kaunista kirjaa käsittävästä lahjasta. On arveltu,⁷⁴ etteivät kirjat olisi vielä silloin saapuneet johtokunnalle. R. A. Wrede mainitsee⁷⁵ kuitenkin R. G. Wreden kirjeen seuralle, joka on päivätty 28. 9. 1805, ja jossa Wrede kiittää johtokunnan puolesta mainitusta lahjasta. Toisaalta on huomattava, että johtokunnan pöytäkirjaan on 17. 5. 1806 merkitty, että kirjat ovat saapuneet, ja päätettiin vielä kiittää niistä.⁷⁶

⁷⁰ Leinberg: m.t. III s. 469.

⁷¹ Kannila: m.t. s. 87.

⁷² Vrt. Halila: m.t. I s. 165 ja Salomaa: m.t. s. (R. A. Wreden teoksessa "R. G. Wrede" on väärä vuosiluku 1805)

⁷³ Kannila: m.t. s. 87.

⁷⁴ Kannila: m.t. s. 88.

⁷⁵ R. A. Wrede: m.t. (R. G. W.) s. 43.

⁷⁶ Johtokunnan ptk. 17. 5. 1806 4 §.

Koulun kirjastossa on mainittu⁷⁷ olleen jo v. 1804 104 teosta. Tälle tiedolle ei kuitenkaan löydy perusteita, sillä koulun kirjaluetelossa on Buggen suomalainen postilla merkittynä mainittujen Pro fide-seuralta saatujen lahjakirjojen jälkeen, ja tämä postilla on koulun tilikirjan mukaan ostettu v. 1805. Kirjaluetelosta voi tällöin laskea, että Reginan koulun kirjastossa oli v. 1806 53 kirjaa, mutta kun samaa teosta oli useita kappaleita, oli eri teoksia vain 23. Rabbe G. Wreden kuoleman aikaan vuonna 1828 oli kirjastossa luettelon mukaan 106 sidosta, jotka käsittivät yhteensä 65 eri teosta.⁷⁸

Rabbe G. Wrede kertoi⁷⁹ Pro fide et christianismo-seuran vahvistaneen koulunsa säännöt: ”och emedan jag har hedern vara Ledamot af Svenska Samfundet Pro fide et Christianismo så communicerade jag planen med nämnde Samfund *hvilket ej allenast gillade Statuterna utan äfven förärade Skolan en betydande och tjenlig samlig böcker*”. Porvoon tuomiokapituli vahvisti säännöt vasta 2. 9. 1818.⁸⁰

III KOULUN SÄÄNNÖT

Reginan koulun säännöt rakentuvat johdannosta, koulun suunnitelmasta, jossa on 16 pykälää, koulujärjestyksestä, jossa on 10 pykälää ja loppupuheesta.⁸¹

Wrede voi käyttää vertailuaineistona laatiessaan sääntöjä Elimäen pitäjänkoulun⁸² sekä Pro fide et christianismo-seuran pitäjänkouluehdotuksen sääntöjä.⁸³ Reginan koulun säännöt muistuttavatkin monelta kohdalta Elimäen pitäjänkoulun sääntöjä. Tuntuu siltä, että Wrede oli ottanut huomioon pitä-

⁷⁷ Halila: m.t. I s. 165.

⁷⁸ Kannila: m.t. s. 88.

⁷⁹ Johtok. ptk. 22. 5. 1825.

⁸⁰ Johtok. ptk. 5. 8. 1818.

⁸¹ Säännöt ovat Leinbergin m.t.:ssa III ss. 471—481.

⁸² Leinberg: m.t. II ss. 146—152.

⁸³ Nilsson: m.t. ss. 45—51.

määräyksiä omaisuuden käytöstä. Tilan vuotuisen koron hän määräsi koulumestarin palkaksi.⁸⁴ Tila vuokrattiin pitkäksi ajaksi kerrallaan, ja näin saatiin vuonna 1804 vuosivuokrana 4 tynnyriä ruista, 2 tynnyriä ohraa, 1 tynnyri kauraa, 1 leiviskä voita, 1 lammas, 3 riksiä rahaa ja 5 kuormaa heiniä.⁸⁵ Vertailun vuoksi mainittakoon, että samaan aikaan nautti Elimäen koulumestari, Augustinus Bjuhr, vähän yli 9 riksiä rahapalkkaa vuodessa.⁸⁶ Tämä oli korko n. 156 riksin pääomasta, joka oli lainattu Rabbe G. Wredelle. Tämä joutui näin huolehtimaan myös Elimäen koulumestarin palkan maksamisesta. Vuosipalkan lisäksi saivat sekä Reginan koulun opettaja että Elimäen koulumestari opetusaikana kylästä asunnon lämpöineen ja valoineen sekä ruoan, jonka lasten vanhemmat vuorotellen toimittivat opettajalle. Tästä on vain maininta Reginan koulun säännöissä,⁸⁷ mutta Elimäen koulun säännöissä on tästä asiasta seikkaperäiset ohjeet.⁸⁸ Näitä ohjeita toteutettiin Reginan koulun toimialueella vielä 1870- ja 1880-luvuilla, kuten paikkakunnan entiset Reginan koulun kävijät vielä ovat kertoneet. He muistivat, että lasten velvollisuutena oli tuoda pimeinä vuodenaikoina kynttilä mukanaan kouluun, ja jos sen saaminen oli varattomuuden takia mahdotonta, piti tyytyä pystyvalkean ja päreen antamaan valoon. Tämä määräys kynttilän tuomisesta on vain Elimäen koulun säännöissä, mutta molempien pitäjien alueella on kuitenkin menetelty samalla tavalla näissä koulun käytännöllisissä toimissa. Samoin noudatettiin Elimäen koulun säännöissä olevaa määrystä, että koulun opettaja kävi ruokailemassa koulutupaa lähellä olevissa taloissa, mutta kun vuorossa oleva ruokatalo sijaitisi kauempana kylässä, oli talosta ruoanlaittaja koulutalossa ateriana opettajalle laittamassa.

⁸⁴ Koulusuunnitelma 7 §.

⁸⁵ Johtokunnan ptk. 7. 7. 1804 1 §.

⁸⁶ Kokkonen: m.t. II s. 98 ja Leinberg: m.t. IV ss. 432—433.

⁸⁷ Koulun suunnitelma 6 ja 8 §.

⁸⁸ Elimäen koulun suunnitelma 15 §.

Molemmissa kouluissa jaettiin lapset neljään luokkaan, ja luokkien oppimistavoitteet lukemisen opetuksessa olivat samat. Samoin pidettiin kummassakin koulussa arvostelukirjaa, johon säännöissä määrättiin erotettavaksi neljä saraketta luokkien luvun mukaan.⁸⁹

Anjalan sääntöjen mukaan ensimmäiseen luokkaan kuuluivat ne, jotka opettelivat tuntemaan kirjaimia, toiseen ne, jotka tavasivat, kolmanteen ne, joita opetettiin lukemaan puhtaasti sisältä ja neljänteen ne, jotka lukivat ulkoa. Elimäen koulun sääntöjen mukaan⁹⁰ koulumestarin ei tarvinnut pysähtyä kierrollaan siihen kylään, jossa koulua alkamaan tullut pappi oli huomannut, että kaikki yhdeksän vuotta täyttäneet lapset osasivat selkeästi tavata ja lukea kirjasta; sensijaan Anjalan koulun säännöt asettivat tiukempia vaatimuksia oppilaille: koskaan ei saanut päästää lapsia ulkoluvun luokkaan, ennenkuin he osasivat virheettömästi lukea sisältä. Säännöt velvoittivat Anjalan kappalaista käymään usein koulussa seuraamassa lasten edistymistä lukutaidossa.⁹¹ Koulujärjestyksen johdanto asetti oppivelvollisuuden 6—15 vuotiaille lapsille, jotka eivät osanneet sisä- ja ulkolukua.

Miltei sanasta sanaan samankaltaiset ovat näiden koulujen säännöt kohdassa, jossa kehoitetaan myös vanhempaa lukutaidotonta palvelusväkeä asettumaan koulumestarin opetettavaksi. Reginan koulujärjestyksen kolmannen pykälän alku kuuluu: "Skulle uti en sådan By, der Skolmästaren är satt, äfven finnas äldre folk, hvilka icke kunna läsa, t.ex. Drängar elle Pigor, så ställes jemväl sådane under uppsigt och undervisning." Ja Elimäen koulun vastaava koulun suunnitelman yhdeksäs kohta: "Skulle uti en sådan by, därest Scholae-Mästaren kommer at stadna äfven finnas af äldre folck, som Pi-

⁸⁹ Reginan koulujärjestys 2 § ja Elimäen koulun suunnitelma 4 § ja 7 §. (Pernäjän de Geerin kartanonkoulussa oli kuusi luokkaa. Leinberg: m.t. (Handlingar ...) II s. 155.)

⁹⁰ Elimäen koulun suunnitelma 18 §.

⁹¹ Reginan koulujärjestys 2 §.

gor och Drängar, hvilcka ej kunna läsa i bok, så ställes äfven desse under Scholae-Mästarens undervisning.”

Molempien koulujen säännöt määräsivät sakon vanhemmille tai huoltajille, jotka jättivät lapsensa koulusta ilman hyväksyttävää syytä. Reginan koulun säännöissä⁹² määrättiin sakko kahdeksaksi killingiksi. Tätä sakkorangaistusta ei kuitenkaan tarvinnut käyttää kuin kerran, kun eräs torppari ei ollut laittanut renkipoikaansa kouluun.⁹³

Molempien koulujen säännöt⁹⁴ määräsivät myös ostettavaksi koulun käyttöön raamatun, suurikirjaimisen virsikirjan ja postillan. Nämä kirjat määrättiin Reginan koulun opettajan käyttöön lukuvuoden ajaksi ja loman ajaksi säilytettäväksi Anjalan kirkossa arkussa tai kirjakaapissa. Samoin hankittiin näiden koulujen sääntöjen⁹⁵ perusteella aapisia, katkismuksia ja virsikirjoja oppilaille. Elimäen koulussa jaettiin näitä kirjoja ilmaiseksi köyhille lapsille, mutta Anjalassa annettiin kirjoja palkintoina innostamassa lapsia parempaan sisälukuun. Mainitussa kohdassa sanotaan, että kirjoja jaetaan jumalanpalveluksen jälkeen seurakunnan läsnäollessa niiden lasten ilahduttamiseksi, jotka olivat kunnostautuneet selvässä ja moitteettomassa sisäluvussa sekä kristillisessä ja siivossa käyttäytymisessä. Pro fide-seuran ehdotus sisälsi samoin ajatuksen julkisesta tutkinnosta, jossa jaettaisiin kirjepalkintoja.⁹⁶

Koulujen työpäivätkin muistuttivat toisiaan. Säännöissä⁹⁷ määrättiin, että lasten oli oltava koossa kello seitsemältä, jolloin pidettiin rukoushetki. Sen suorittivat joko koulumestari tai lapset vuorotellen. Pidettiin suotavana, että myös vanhemmat kävivät näissä tilaisuuksissa. Silloin piti ottaa kaikki virsikirjat käyttöön, ja lasten piti laulaa selvällä äänellä kui-

⁹³ Johtokunnan ptk. 29. 6. 1808. 6 §.

⁹² Koulujärjestys 3 §.

⁹⁴ Reginan koulun suunnitelma 13 § ja Elimäen 14 §.

⁹⁵ Reginan koulun suunnitelma 14 § ja Elimäen 13 §.

⁹⁶ Main. ehdotus: 2. Stycket om läsningen.

⁹⁷ Reginan koulujärj. 4 § ja Elimäen säänn. 2 §.

tenkin "hoilaamatta". Kun rukous oli pidetty, oli luettava kappale raamatusta ja selitettävä se, jonka jälkeen koulu alkoi.

Reginan koulun säännöissä havaitsemme siis useita yhtymäkohtia Elimäen pitäjänkoulun sääntöihin, mutta toisaalta panemme merkille, että Wreden laatimissa säännöissä on näissäkin kohdissa täydennyksiä ja erilaisuuksia, jotka tekevät Wreden säännöistä oman itsenäisen kokonaisuuden.

Koulun työpäivä oli tunnilleen suunniteltu.⁹⁸ Ensin luettiin klo 7—9, aamiaistunti oli klo 9—10 ja klo 10—12 taas luettiin, jonka jälkeen oli kaksi tuntia vapaata ruokailua varten. Sitteen jälleen luettiin klo 14—17, jolloin koulumestari sai taas harkintansa perusteella antaa puolituntisen vapaata, varsinkin niille oppilaille, jotka olivat osoittaneet siivoutta ja ahkeruutta, kuitenkin oli koulumestarin oltava tässä aina oikeudenmukainen, huomauttaa sääntö. Koulupäivä päätettiin laullulla ja rukouksella kello kuuden ja seitsemän välillä. Keski- viikko- ja lauantai-iltapäivät olivat vapaat.⁹⁹ Pro fide-seura ehdotti näiksi iltapäiviksi liikuntaa, kuten kävelyä ym. Elimäen koulumestarin piti lauantai-iltaisin koota kaikki lukutaitoiset lapset harjoittelemaan tulevan sunnuntain raamatunkohtien lukemista sekä virsien laulamista. Reginan koulun opettajan tuli taas lauantai-iltapäivisin kehoittaa opettavaisella puheella sunnuntain arvokkaaseen viettoon ja samalla suorittaa pieni kuulustelu.

Sunnuntaisin piti koulumestarin ja oppilaiden mennä kirkkoon jumalanpalvelukseen.¹⁰⁰ Reginan koulun opettajan piti istua kirkon penkkijärjestyksen mukaisesti pappien penkissä, ja oppilaiden piti olla kuorissa. Jollei koulumestari voinut tulla kirkkoon, piti hänen koota kaikki kotona olevat koululaiset

⁹⁸ Koulujärjestys 4, 5, 6 ja 7 §.

⁹⁹ Elimäen koulujärjestys 3—5 §§ (Lauantai-iltapäivä oli vapaa), Pro fide-seuran ehdotus: Stycket om läsningen ja Reginan koulujärjestys 8 §.

¹⁰⁰ Reginan koulujärjestys 9 § ja Elimäen koulujärjestys 3 §.

jumalanpalvelusaikana pitempään rukoushetkeen kuin arkipäivisin ja lukea raamattua tai postillaa kotona olevalle kylänväelle sekä laulaa hengellisiä lauluja.

Erityisen huomion ansaitsee koulujärjestyksen kymmenes kohta, jonka sisältö viittaa koulun kansansivistystehtävään varsinaisen koulutyön ulkopuolella ja josta lienee saanut alkunsa myös Reginan koulun kansankirjastotoiminta.¹⁰¹ Mainittu kohta kuuluu: ”Helgedags eftermiddagarne vore väl, om allt Bys folket ville samla sig till Skolmästaren och han kunde underrätta, upmuntra och förnöja dem *med lärorikt tal eller läsning utur Sedolärande Betraktelser*, hvarpå Gudi lof tillgång finnes: t.ex. Hyödyllinen huvitus luomisen töistä, Möllers *Bibliska Historia på finska; på svenska Sparmans Bibl. Hist., Gellerts, Sturms m.fl. afhandlingar, jämväl smärre hushålls traktater*. Att förse Inrättningen med dylika Böcker torde utväg gifvas. utan att tillgripa Skolinrättningens Cassa, som aldrig tillåtes.”¹⁰²

Vastaavan sisältöistä koulun sääntöä ei ole Elimäen eikä Pro fide-seuran pitäjänkoulun säännöissä. Tämän kohdan mukaan on koulun pyrittävä suorittamaan *kasvatus-* ja opetus-tehtävää myös koulun ulkopuolella varttuneen väen keskuudessa opettavaisilla keskusteluilla sekä kirjojen tunnetuksi tekemisellä. Tässä on samalla häive Reginan koulun *yhteiskunnallisesta suuntauksesta*, joka myös ilmenee koulusuunnitelman 1 §:ssä, jossa Rabbe G. Wrede uskoo koulunsa ylivalvonnan piispalle ja tuomiokapitulille, jotka myös huolehtivat

¹⁰¹ Vrt. Kannila: m.t. Edelläkävijä s. 85 ja Kannila: Yleiset kirjastot. Oma maa 4 s. 407.

¹⁰² Pyhäiltöina olisi hyvä, jos kaikki kylän väki haluaisi kokoontua koulumestarin luo ja hän voisi opettaa, virkistää ja huvittaa heitä opettavaisella puheella tai lukemisella tapoja opettavaisista kertomuksista, joita Jumalan kiitos on olemassa: esim. Hyödyllinen huvitus luomisen töistä, Möllerin biblian historia suomeksi, ruotsiksi Sparmanin biblian historia, Gellertin, Sturmin ym. tutkielmia, sekä pienempiä talouskirjasia. Löytynee keinoja varustaa laitos tällaisilla kirjoilla ilman, että tarvitsee puuttua koululaitoksen kassaan, mitä ei koskaan sallita.

siitä, mikä edistää evankelisluterilaisen opin säilyttämistä sen puhtaudessa ja pyhyudessa ja siitä, mikä hankkii yhteiskunnalle hyödyllisiä ja uskollisia jäseniä.¹⁰³

Koulun suunnitelman¹⁰⁴ mukaan kuuluivat koulun johtokuntaan Anjalan, Villikkalan ja Rabbelugnin kartanoiden omistajat, Anjalan kappalainen sekä ”keskusteluun sovelias” talonpoika Anjalan kappelista tai Villikkalan rälssistä. Neljännen pykälän mukaan koulumestariksi piti valita henkilö, joka kristillisellä elämällään osoitti elävää uskoa ja vilpittöntä jumalanpelkoa ja joka osasi puhua ja selkeästi lukea sekä ruotsin- että suomenkielistä kirjaa. Hänen piti myös osata jonkin verran kirjoittaa ja laskea.

Koulumestarin tehtäviin kuului opettaa nuorisolle uutteruudella, uskollisuudella ja ahkeruudella selkeää sisä- ja ulkolukua kuuden kuukauden ajan vuosittain, mutta muut vuoden kuukaudet hän sai puuhailla, mitä katsoi sopivaksi. Koulumestari ei saanut kuitenkaan harjoittaa kauppaa, kaikkein vähiten väkijuomakauppaa, ”mikä olisi erittäin sopimatonta sille, joka on antautunut opettamaan nuorisolle jumalisuutta, hyveitä ja hyviä tapoja.” Sensijaan olisi toivottavaa, että luonnostaan oppivaiset nuoret saisivat opetusta eri palkkiota vastaan kirjoituksessa ja laskennossa ja muissa tiedoissa.¹⁰⁵ Välttämätöntä oli kuitenkin, että nuo kuusi kuukautta käytettiin sisä- ja ulkoluvun opettamiseen.

Pantakoon merkille, että koulusuunnitelma ei sallinut koulumestarin tointa yhdistettävän koskaan kappalaisen, lukkarin tai kenenkään muunkaan virkaan tai toimeen.¹⁰⁶

Opettajakysymys pysyi ongelmana seurakunnissamme 1800-luvun alusta vielä pitkälle eteenpäin. Vielä 1815 kirjoitti Por-

¹⁰³ Koulun suunnitelma 1 §: ”— — — at de — — äfven med öm-maste omtanke värda sig om det, som bidrar at bibehålla den Evangeliska Lutherska Läran i dess renhet och helgd och som skaffar samhället nyttiga och trogna medlemmar.”

¹⁰⁴ Suunnitelman 2 ja 3 §.

¹⁰⁵ Koulun suunnitelma 8 §.

¹⁰⁶ Koulun suunnitelma 16 §.

voon tuomiokapituli keisarilliselle koulukomissiolle,¹⁰⁷ että niissä seurakunnissa, joissa varsinaisia pitäjänkouluja ei ollut, hoitivat lasten opetuksen joko seurakuntien lukkarit, jotka olivat tähän työhön velvolliset ilman eri korvausta, tai lasten vanhemmat itse. Koska vain harvat vanhemmat lähettivät lapsensa lukkarin luo, olisivat järjestetyt pitäjänkoulut ja palkatut koulumestarit olleet erittäin tarpeellisia kaikissa seurakunnissa. Koulumestarien palkkaukseen ei konsistori kuitenkaan voinut vielä ehdottaa muuta kuin mahdollista pitäjänmakasiinien ylijäämää.

Kun Reginan koulun koulumestari tuli kylän koulutaloon, piti koulutyö aloittaa juhlallisesti kylän väen kokoontuessa ja papin pitäessä lyhyen kehoittavan puheen. Sitten luettiin koulujärjestys ruotsiksi ja suomeksi sekä asetettiin se sopivaan paikkaan koulutupaan näkyville.¹⁰⁸

IV REGINAN KOULUN TOIMINTA JA KEHITYSVAIHEET

Reginan koulun toiminta-ajasta voidaan erottaa viisi eri jaksoa, joiden rajapyykkeinä nähdään aina jonkinlainen koulun tehtävän muuttaminen ajan vaatimuksia vastaavaksi. Koulun johtokunta näyttää seuranneen verraten aktiivisesti maan yleistä kansanvalistuskeskustelua, ja vaikuttaa siltä, että se on ottanut huomioon myös paikkakunnan kansanopetustyön tarpeen silloin, kun kansakouluja ruvettiin perustamaan Anjalaan.

1. 1803—1848

Ensimmäiseksi koulumestariksi valittiin kimnaasinoppilas, Lammin pitäjässä syntynyt Gustaf Kandelin Porvoosta, jota Porvoon piispa, Anjalan entinen kirkkoherra, Sakari Cyg-

¹⁰⁸ Koulujärjestyksen johdannossa oleva määräys.

¹⁰⁷ Porvoon tuom. kap. kirjelmä 14. 6. 1815. Leinberg: m.t. IV s. 363. Vrt. Porvoon tuom. kap. kirjelmä kanslerikunnalle 2. 10. 1802. Leinberg: m.t. II ss. 43—44.

naeus vanhempi oli suositellut Rabbe G. Wredelle lähettämässään kirjeessä.¹⁰⁹

Koulunpito alkoi Muhniemellä 28. 11. 1803. Oppilaita tuli 35, ja ensimmäiseksi merkittiin matrikkeliin A d a m ja E v a, S i m o n lapset Kuoppalasta. Oppialat olivat alkuvuosina eri ikäisiä. V. 1803—1804 oli 11 oppilasta 29—31 ikävuosien väliltä,¹¹⁰ mutta pian ylin ikäraja alkoi laskea. Siellä täällä esiintyy matrikelissa myöhemminkin koulun oppilaiden joukossa myös aikuisia. V. 1863 oli vielä 41-vuotias opintiellä Reginan koulussa. Velvoittihan koulujärjestyksen kolmas kohta lukutaidottoman palvelusväen käymään Reginan koulussa lukutaitoa oppimassa. Toisaalta oli 1860-luvun alussa Reginan koulun opetusohjelmaa laajennettu mikä saattoi herättää opinhaluisen väen mielenkiintoa uudelleen koulunkäyntiä kohtaan.

Ensimmäisen koulumestarin ei onnistunut täyttää häneen kohdistettuja toiveita, sillä vuodelta 1805 on merkintä johtokunnan pöytäkirjassa,¹¹⁰ jonka mukaan Kandelin sai johtokunnalta kehoituksen harjoitella kirjoitus- ja laskutaitoa täyttääkseen ne velvollisuudet, jotka hän oli ottanut tehdäkseen. Samansisältöisen kehoituksen hän sai pari vuotta myöhemmin.¹¹²

Muita viitteitä kirjoituksen ja laskennon opettamisesta Reginan koulussa ei alkuvuosilta löydykään. Vasta vuodelta 1848, jolloin kirjoituksen opetus tuli tehokkaammaksi Reginan koulussa, on näkynyt luetteloita opetusta nauttivista lapsista.

Koulunpito keskeytyi sotavuosiksi 1808—09. Johtokunnan pöytäkirja¹¹³ kertoo johtokunnan jäsenten saaneen tietää, että koulumestari Kandelin oli ollut luvatta poissa ja jättänyt koulun kaikki kirjat raamattua lukuunottamatta veljelleen.

¹⁰⁹ Johtokunnan ptk. 8. 10. 1803 2 §.

¹¹⁰ Salomaa on myös todennut tämän: Halilan Kansanopetuksen historiassa (I s. 166) esiintyvä tieto, että v. 1863—64 olisi ollut saman verran 29—31-vuotiaita oppilaita lienee painovirhe.

¹¹¹ Johtok. ptk. 3. 6. 1805 6 §.

¹¹² Johtok. ptk. 23. 9. 1807 7 §.

¹¹³ Johtok. ptk. 29. 6. 1808 3 ja 4 §.

joka oli kylänseppänä Lammin pitäjän Kostilan kylässä, saatukseen ne parempaan turvaan pelätyn vihollishyökkäyksen varalta. Koulun johtokunta otti harkitukseen, eikö olisi hyvin tärkeätä lähettää luotettava henkilö Lammille hakemaan kirjat takaisin johtokunnan huolenpitoon. Koulukassasta olisi kustannettava hevoskyyti edestakaisin, ja johtokunta päätti, että vaikka tästä tulee kassalle tuntuva meno, se kuitenkin olisi parempi kuin saattaa vaaralle alttiiksi niin huomattava ja kallisarvoinen kirjakokoelma. Anjalan kappalainen Bökmän otti suorittaakseen matkan ja lupasi olla säästämättä vaivojaan kirjojen takaisin saamiseksi. Gustaf Kandelin sai luultavasti surmansa sotatoimissa, sillä pöytäkirjassa mainitaan hänen tulleen tapetuksi Savossa.

Koulu pääsi jatkamaan toimintaansa v. 1810. 6. 8. 1810 valittiin koulumestariksi arvalla tullimies JOHAN STRANDEN, joka toimi toistaiseksi nimitettynä pitkän aikaa ja sai valtakirjan virkaansa vasta 20. 9. 1817.

Samassa kokouksessa todettiin,¹¹⁴ että koulun toiminta oli ollut keskeytettynä katovuosina puolentoista lukukauden ajan koulumestarin ja lasten ravinnon puutteen takia. R. G. Wrede sai kuitenkin toiminnan jatkumisen turvatuksi hankkimalla perustamastaan Villikkalan lainamakasiinista osakkaiden suostumuksella koulumestarille kuukausittain ruista, ohraa ja kauraa puoli tynnyriä kutakin.

Nähtävästi koulumestari Stranden oli saavuttanut menestystä opettajan toimessaan, sillä vuonna 1818 johtokunnan konsistorille lähettämässä kirjelmässä sanottiin Strandenin hoitaneen virkaansa jo kahdeksan vuotta erinomaisella ahkeruudella. 2. 6. 1821 on pöytäkirjaan myös merkitty R. G. Wreden toteamus, että koululaitos on menestynyt.

R. G. Wrede piti vielä viimeisinä elinvuosinaan¹¹⁵ hyvää huolta koulustaan ja jatkoi kirjeenvaihtoa Pro fide et Christianismo-seuran ja sen sihteerin J. J. Hedrenin kanssa. Niinpä

¹¹⁴ Johtokunnan ptk. 20. 9. 1817.

¹¹⁵ R. G. Wrede eli vv. 1742—1828.

hän esitti 22. 5. 1825 seuralle kirjeessään, että 15 vuoden ajan hyvin palvellut Stranden saisi jonkin kunnianosoituksen seuralta, jonka pää tarkoituksena oli koulujen perustaminen. 10. 10. 1825 R. G. Wrede jälleen kirjoitti seuralle Reginan koulun vaiheista ja kertoi tällöin koulumestari Strandenin täyttäneen tehtävänsä kaikella mahdollisella ahkeruudella ja kunnialla. Kirjeen lopussa on R. G. Wreden lausunto opettajasta. Koulumestarin ei pidä hänen mielestään "olla herra, vaan tosi Jeesuksen opetuslapsi", häntä ei pidä palkata enempää kuin on tarpeen, vaan silloin tällöin rohkaista pienillä palkinnoilla, jottei hän tulisi kylmäksi kutsumukselleen.¹¹⁶ Koulumestarin palkasta hän ilmoitti, että Karnaatun tilasta saatavan vuosikoron lisäksi koulumestarilla on asunto ja hän saa vuosittain 12 syltä polttopuita; silloin taas, kun hän opettaa räissitilan lapsia, hän huolehtii itse ruoasta, mutta saa kuukausittain Wreden perustamasta lainamakasiinista ruista, kauraa ja ohraa puoli tynnyriä kutakin.

Ummeljoen kylän talolliset olivat olleet haluttomia toimitamaan koululle polttopuita, mutta Turun hovioikeus antoi 9. 7. 1808 tuomion, jonka perusteella heidän piti toimittaa 50 kuormaa halkoja vuosittain koululle. 6. 8. 1810 päätti johtokunta, että Ummeljoen talonpojat velvoitetaan tuomaan 25 kuormaa puista koulumestarin asunnolle ja loput 25 kuormaa koululle. Vasta v. 1909 koulun johtokunta vapautti ummeljoelaiset tästä velvollisuudesta, jota he olivat täyttäneet yli sadan vuoden ajan.

Koulumestarin asunto päätettiin ensin rakentaa Kaukapalon maalle Muhniemelle, mutta vuonna 1813 saatiin ostaa kruunun vahtitupa Anjalan kylästä 13 riksillä 16 killingillä, ja koulun huoneet rakennettiin Gustaf Wreden lahjoittamalle tontille.¹¹⁷ Tästä ei tullut kuitenkaan pysyvää koulumestarin

¹¹⁶ Kirje 10. 10. 1825: "Skolmästaren bör, enligt min tanke, ej vara Herre; men en sann Jesu Lärjunge, ej öfver behof lönas, utan tid efter annan upmuntras med små belöningar, på det han icke må bliwa trög i sitt kall."

¹¹⁷ Johtok. ptk. 9. 5. 1813 2 §.

asuntoa, sillä vuonna 1843 ruhtinas Menschikoff saatuaan Anjalan kartanon valtiolta lahjaksi lahjoitti Reginan koululle 450 ruplaa 40 kopekkaa sekä uuden tonttimaan sillä ehdolla, että koulumestarille tehtäisiin uudet huoneet tälle tontille ja että vanhat huoneet, jotka jo olivat hyvin huonot, poistettaisiin entiseltä tonttipaikaltaan.¹¹⁸ Siten saatiin vielä nyky-päiviin säilynyt koulun rakennus.

Kun Stranden kuoli 1. 11. 1840, valittiin seuraavaksi luku-vuodeksi koulumestariksi suntio Johan Holsten.¹¹⁹ 30. 11. 1841 valittiin koulumestariksi nimismies Axel Wirzén. Tämä lienee vain pitänyt koulumestarin nimeä, sillä kirjeessä 18. 1. 1843 ilmoittaa johtokunta hänen saaneen eron tästä syystä. Kevät-lukukaudeksi 1843 nimitettiin koulumestariksi talonpoika Gustaf Multala.¹²⁰ Jo keväällä 14. 5. 1843 valittiin jälleen kou-lumestaria. Virkaa hakivat em. Multala, lukkarikokelas Blom-qvist ja suutari OTTO ROSWALL, joka tuli valituksi. Koulu sai tällöin opettajan pitkäksi ajaksi, aina vuoteen 1881 asti.

Koulun toimialueeseen kuuluivat aluksi Anjalan, Muhnien, Ahvion, Korvenkylän, Junkkarin ja Ummeljoen kylät sekä Elimäen pitäjästä Villikkalan rälssitila.¹²¹ Alue supistui v. 1824, kun Gustaf Wrede myi Villikkalan kartanon, ja villik-kalaiset menettivät sen takia oikeutensa käydä Reginan kou-lua.

Koulun toimiaikaa muutettiin v. 1832, kun johtokunta päät-ti,¹²² että koulu toimii vain keväisin alkaen tammikuun puoli-välissä. Ei ole todettavissa, johtuiko tämä opetusajan rajoitta-minen 1830- ja 1840-lukujen¹²³ katovuosista, jotka koettelivat kymenlaaksolaista maalaisväkeä, mutta näinä vuosina joutui koulu avustamaan viljalla ja rahalla niitä perheitä, joista kävi

¹¹⁸ Pitäjänkokouksen ptk. 20. 6. 1847.

¹¹⁹ Johtokunnan ptk. 15. 10. 1841.

¹²⁰ Johtokunnan ptk. 16. 1. 1843.

¹²¹ Ilmeisesti myös Värälän kylän asukkaat kävivät vuodesta 1814 Rabbelugnin piirissä Reginan koulua. Vrt. s. 8.

¹²² Johtokunnan ptk. 26. 9. 1832.

¹²³ Hallila: m.t. I s. 166.

lapsia koulussa.¹²⁴ Koulun matrikelista näkee, että koulua alettiin pitää sääntöjen mukaisesti syksyisin 15. 10.—15. 12. ja keväisin 15. 1.—1. 5. Koulun matrikelikirjasta näyttää puuttuvan useita oppilasluetteloita, joista samalla kävisi selville, kuinka monta kertaa ja missä koulua kulloinkin pidettiin. On todennäköistä, että koulunpidosta tehtiin vain irtonnaisille paperiarkeille oppilasluettelot, jotka sitten jäivät merkittämättä matrikelikirjaan. Olen muutamia tällaisia irtoluetteloita löytänyt ja käyttänyt niitä tutkimusaineistona.

Matrikeliluetteloiden mukaan pidettiin koulua vv. 1803—1850 seuraavasti:

Kylä	1803— 1810	1811— 1820	1821— 1830	1831— 1840	1841— 1850
Anjala	—	2	2	2	2
Ahvio	1	—	1	—	2
Ummeljoki	1	3	6	3	5
Muhniemi	2	1	1	1	3
Korvenkylä	—	1	1	2	1
Junkkari	—	2	1	—	1
Villikkala	—	3	2	—	—
Rabbelugn	—	1	2	—	3
(Takamaa)					

Puuttuvien oppilasluetteloiden takia ei voida esittää tarkkoja tietoja oppilasmäärästäkään, mutta seuraavat määrät on merkitty matrikelikirjaan.¹²⁵

	1803— 1810	1811— 1820	1821— 1830	1831— 1840	1841— 1850
Oppilaita täysin kymmenin	140	400	420	210	600

Tästä voidaan ainakin päätellä, että oppilasmäärä on vuosittain kasvanut, mikä johtuu myös väestön lisäyksestä. Op-

¹²⁴ Vrt. Salomaa: m.t. s. 194.

¹²⁵ Salomaa: Anjalan Reginakoulu s. 195. Salomaa on esittänyt oppilasmäärät jaksottain 1803—1828 ja 1828—1853.

pilasmäärästä voi myös havaita 1830-luvun koulunpidon rajoittamisen keväisin pidettäväksi.

Maamme kansanopetusongelmiin etsittiin yhä ratkaisua 1800-luvun alkupuoliskolla. Suomen liittyessä Venäjään oli vuoden 1724 koulujärjestys voimassa. Vanhan Suomen alueella Kejslerliga Riks Iustitiae Collegium määräsi jo vuonna 1781, että pitäjänkouluja on perustettava Viipurin konsistorin alaisiin seurakuntiin, ja useita kouluja perustettiin. Vuonna 1814 asetettiin koulunuudistusta suunnittelemaan komitea, joka lakkautettiin 1825. Tällöin asetettiin uusi komissio, johon kuului mm. Porvoon tuomiorovasti M. Alopaeus. Hän lienee laatinut 15. 11. 1826 selostuksen Suomen koululaitoksesta.¹²⁶ Siinä annetaan tietoja pitäjänkouluista ja mainitaan lukuisia pitäjänkouluja, joista pitkän selostuksen saavat Reginan koulu ja Pernajan Tervikin kartanon kiinteä lasten koulu sekä Ahlmannin koulut. Vuonna 1825 lienee koko maassa ollut n. 75 pitäjänkoulua tai niihin verrattavaa laitosta, ja näistä oli puolet Vanhan Suomen alueella.¹²⁷

Oudolta tuntuu Turun tuomiokapitulin otaksuma v. 1827: ”Suomen rahvas on papistonsa ahkeroinnin kautta tullut korotetuksi sellaiselle sivistystasolle, joka on yläpuolella muiden Euroopan kansojen.”¹²⁸ Naapurimaassamme Ruotsissa oli v. 1814,¹²⁹ — jolloin Tanska sai kansakoulun, — 2047 seurakuntaa ja niissä oli 857 pitäjänkoulua, joista 484 oli kiinteää ja 473 kiertävää koulua. Kiertävissä kouluissa annettiin samanlaista opetusta kuin Reginan koulussakin; 197 koulussa opittiin sisälukua ja katekismusta, 119 koulussa näiden lisäksi kirjoitusta ja lopuissa kaikkien mainittujen aineiden lisäksi laskentaa.

Vuoden 1825 koulukomissio ehdotti perustettavaksi pienempiä kaupunki- ja pitäjänkouluja, joissa opittaisiin lukemista, kirjoittamista, laskentaa, uskontoa ja lukemisen yhteydessä

¹²⁶ Somerkivi: Bell-Lancasterin vuoro-opetusjärjestelmä Suomessa s. 64. Selostus Leinberg: m.t. EV s. 413.

¹²⁷ Somerkivi: m.t. s. 49.

¹²⁸ Esim. Somerkivi: m.t. ss. 49—50.

¹²⁹ Torpson: m.t. s. 204.

muita hyödyllisiä aineita. Pitäjänkoulut olisivat kiintonaisia ja vain jotkut kiertäviä. Arvosteltuaan ehdotusta puolsi Porvoon tuomiokapituli sen vahvistamista.

Kolmannen koulukomission, joka oli asetettu v. 1835, ehdotus johti uuteen koulujärjestykseen v. 1843, mutta kansanopetus joutui edelleen pysymään ennallaan, kun ehdotetut ala-alkeiskoulut olivat enemmän oppikoulun kuin kansakoulun luontoisia.¹³⁰

Usealta taholta saapui maahamme kasvatus- ja opetusvirtauksia, jotka herättivät kansanvalistamisharrastusta. Kansakouluaate kehittyi vuosisadan alusta 1840-luvulle asti Suomessa filantrooppisena suuntauksena saaden bell-lancasterilaisia ja pestalozzilaisia vaikutteita. Päämääränä oli koulujen avulla parantaa kansan tilaa.¹³¹ Kansallinen herätys ja kansan keskuudessa levinnyt uskonnollinen herätys avasivat yhä laajemmalle keskustelulle uusia näköaloja. Eri puolille maata perustettiin yksityisten henkilöitten toimesta köyhäin lasten kouluja ja papiston aloitteesta pitäjänkouluja. Opetusaluetta laajennettiin entisissä kouluissa.¹³² Sanomalehdissä käytiin vilkasta keskustelua kansanopetuksesta. Snellmanin Saimassa 1845 N:o 2 ja 3 tehtiin ehdotus kiinteän kansakoulun yleistämisestä. Kanavassa 1845 N:o 7 pidettiin toivottavana, että jokaiseen pitäjään perustettaisiin kouluja, joissa lapsille äidinkielellä opetettaisiin laskentoa, kirjoitusta, Suomen maantietoa ja historiaa, maanviljelystä ja käsitöitä.

Eräät kirkon edustajat antoivat kannatusta edelleen kotiopeukselle. Porvoon synodaalikokouksessa v. 1842 piispa Ottelin esitti:¹³³ ”— mutta meillä on äitejä, jotka ompelutyönsä tai rukkinsa ääressä istuessaan kiinnittävät aapiskirjan ja lapsen sivulleen.” Hän lisäsi kuitenkin, että missä koulumestareita oli, tuli asianomaisten pastorien velvoittaa heitä noudattamaan kiertävää opetusmenetelmää. Myös professori J. J. Nordströ-

¹³⁰ Somerkivi: m.t. ss. 65—67.

¹³¹ Lönnbäck: m.t. s. 49.

¹³² Hyötyniemi: Suomen kansanopetuksen historia ss. 138—139.

¹³³ Ruuth: m.t. s. 282.

min v. 1845 laatima kirkkolakiehdotus¹³⁴ jättää vanhempien ja holhoojien huoleksi sen, että lapset saivat kotona opetusta evankelisen uskontonsa pääkappaleissa. Papiston tehtävä oli valvoa, että tätä määräystä noudatettiin. Kappeliseurakunta voisi yhdessä emäseurakunnan kanssa järjestää lastenopetuskonsensa. Näissä maalaiskouluissa pitäisi opettaa sisälukua, raamatun historiaa, kirjoitusta, laskentoa ja kirkkolaulua. Pitäjänkokous voisi ratkaista, toimisiko koulu kiinteänä vai kiertävänä. Tähän kirkkolakiehdotukseen lienee vaikuttanut myös Ruotsissa v. 1842 perustettu kansakoulu, joka antoi Suomessa aihetta keskustelulle kansakoulusta. Vuosina 1842—1844¹³⁵ ei julkisessa sanassa ollut montakaan kirjoitusta kansakoulukysymyksestä, mutta vuodet 1845—47 muodostivat erityisen ajanjakson, jolloin kansakoulukysymys otettiin uudella innolla pohdittavaksi. Keskustelun alkuunpanija oli J. V. Snellmanin Saima, ja tämä jakso liittyi Snellmanin alkamaan ns. toiseen kansalliseen herätykseen.

Tämän ajan kansanopetuksen uudistamispyrkimykset heijastuvat myös Reginan koulun toiminnan uudistamisessa.

2. 1848—1860

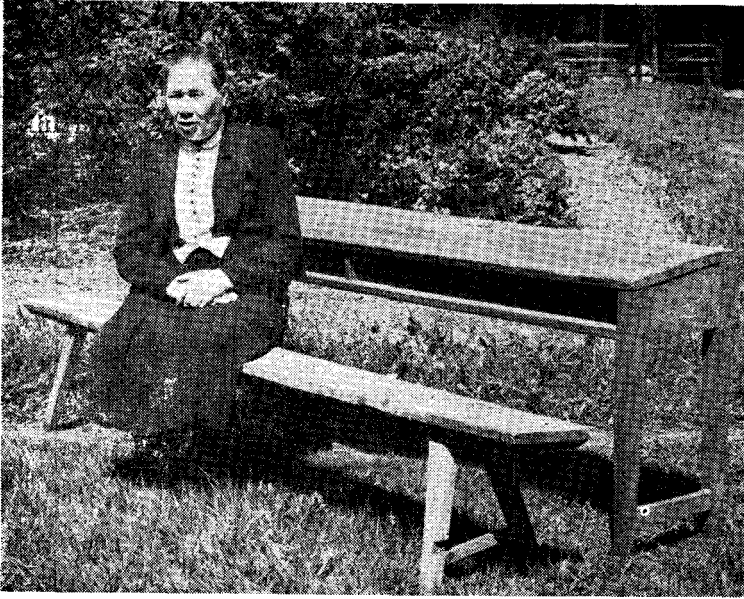
Vuosi 1848 kuuluu Reginan koulun historian merkkipuosiin.

Kokouksessaan 10. 8. 1848 koulun johtokunta teki muutoksia koulun opetusohjelmaan. Ummeljoen sahan omistaja E. J. LÄNGMAN oli kirjeessään 8. 8. 1848 ehdottanut johtokunnalle, että hän maksaisi 16 ruplaa lisäpalkkaa opettajalle, jos tämä alkaisi opettaa kirjoitusta ja laskentoa ja jos Anjalan muut säätyläiset osallistuisivat opettajan palkan korottamiseen sekä kirjoitusvälineiden kustannuksiin. Längman oli mukana kokouksessa ja ilmoitti antavansa 25 ruplaa koulumestarille, jos tämä matkustaisi Helsinkiin oppimaan lantasterilaista opetusmenetelmää. Mainittu opetusmetodi piti sitten

¹³⁴ Vuoristo: Papiston suhde kansakoulukysymykseen. Koulu ja menneisyys XI s. 83.

¹³⁵ Halila: m.t. I s. 181 ja ed.

ottaa käytäntöön Anjalan Reginan koulussa. Längman selosti myös johtokunnan jäsenille tätä metodia. Hän lupasi varustaa koulun tarpeellisilla kirjoituspulpeteilla, tauluilla ym. Vielä

Opettaja Alli Meriniemi istumassa Regina-koulussa käytetyn pulpetin ääressä

Längman antoi koulukassaan 100 ruplaa hopeaa, jonka vuosikorosta (6 %) puolet tai vähemmän jaettaisiin palkintoina niille seurakunnan lapsille, jotka kunnostautuisivat kirjoituksen oppimisessa. C. G. Wrede ja August Wrede lupasivat vuosittain antaa 7½ kappaletta ruista samaan tarkoitukseen. Ruhtinas Menschikoffin puolesta lupasi Ab. Renholm antaa tähän tarkoitukseen tynnyrin ruista ja puoli tynnyriä ohraa.

Reginan koulun opettaja Otto Roswall kutsuttiin kokoukseen, ja hän ilmoitti kiittolisena ottavansa vastaan Längmanin matka-avustuksen ja täyttävänsä ne velvollisuudet, jotka johtokunta esitti hänen suoritettavakseen.

Valistunut sahanomistaja esitti Anjalan pitäjänkoululle

uuden tehtävän, ja hänen taloudellinen asemansa turvasi tehtävän suorittajan palkan. Tärkeän edellytyksen koulun opetusohjelman laajentamiselle tarjosi koulumestari Otto Roswallin kyvykkyys.

Roswall oli syntynyt Lapinjärvellä 6. 4. 1818. Hän oli aito koulumestarityyppi, jolla oli voimakas lukuhalu. Hänen sanotaan lukeneen kaikki kirjat, jotka hän sai käsiinsä. Hän oli luontaisen ankara ja samalla isällisen lempeä. Hänen ulkonäkönsä oli vakaan arvokas, mutta mikään ei silti estänyt häntä hyvällä tuulella ollessa kertomasta kilteille lapsille herkkiä satuja tai meheviä kaskuja.¹³⁶ R. A. Wrede on sanonut hänestä: "Otto Roswall tuntuu olleen pedagoginen nero. Hänen utteruudestaan ja harvinaisen opettajakykynsä ansiosta saavutti Reginan koulu sellaisen arvon väestön silmissä, että kun kiinteitä korkeampia kansakouluja perustettiin Anjalaan, monet vanhemmat pitivät Reginan koulua näitä parempana."¹³⁷ Otto Roswall toimi kuolemaansa, vuoteen 1881, asti Reginan koulun opettajana. Roswall saavutti johtokunnan ja pitäjäläisten arvonannon. V. 1862 hänet valittiin ensimmäisenä opettajana koulun johtokuntaan ja v. 1866 Anjalan ensimmäisen kunnallislautakunnan esimieheksi sekä v. 1876 Anjalan kirkonisännäksi.

Suomeen oli jo 1820-luvulla kotiutunut vuoro-opetuskoulu turkulaisen apteekkari (Julinin) toimesta. Tämä menetelmä herätti paikoitellen voimakkaan pedagogisen innostuksen. Längman oli nähtävästi perehtynyt menetelmään, koska hän osasi sitä selostaa johtokunnalle. Helsingin vuoro-opetuskoulu, jonka Längman tunsu, avattiin jo vuonna 1839—1840.¹³⁸ Oli tapana, että maaseudulta kävivät opettajat tutustumassa näiden koulujen menetelmiin.

Koulumestarin opetusvelvollisuutta lisättiin. Varsinaisen

¹³⁶ R. A. Wrede: Regina-koulu Kasv. op. seur. 1902 ss. 107—109.

¹³⁷ R. A. Wrede: Eräs lastenkoulu sata vuotta sitten. Uutta kylvöä 1926 s. 60.

¹³⁸ Somerkivi: m.t. s. 67.

kouluajan jälkeen hänen piti opettaa *kirjoitusta ja laskentoa* yhden kuukauden ajan siinä kylässä, missä hän oli opettanut sekä sunnuntai-iltapäivisin luonaan ja vielä vapaina tunteina.

Lukuvuosi jaettiin kolmeen lukukauteen:

155. 10.—155. 12.

15. 1.—15. 3.

15. 3.—15. 5.

Pitäjä jaettiin kolmeen alueeseen ja kullekin määrättiin johtaja valvomaan koulun toimintaa:

1. C. G. Wrede: Rabbelugn, Ummeljoki (Yläkylä) ja saha.
2. A. Wrede: Muhniemi ja Ahvio.
3. Ab. Renholm: Anjala, Korvenkylä, Junkkari ja Ummeljoki (Alakylä).

Koulun matrikelista nähdään koulun seuraavana vuosikymmenenä toimineen vilkkaammin kuin aikaisemmin.

Kylä	1850—1860 kerrat
Anjala	4
Ahvio	4
Ummeljoki	11
Muhniemi	4
Korvenkylä	4
Junkkari	
Rabbelugn	3

Tästä kuten seuraavienkin vuosikymmenien matrikelista voimme päätellä, että koulu pyrki käymään joka lukupiirissä suunnilleen joka toinen vuosi. Oppilasmäärä näyttää myös kasvaneen. 1850-luvulta lähtien kävikin Reginan koulussa keskimäärin yli sata oppilasta vuosittain, 1850—1860 oli noin 1110 oppilasta.

Lukuvuodelta 1849—1850 ovat kaikki matrikeliluettelot säilyneet. Koulu toimi tuona vuonna 15. 10. 1849—15. 12. 1849 Ummeljoen Alakylässä, 15. 1. 1850—15. 3. 1850 Ahvion kylässä ja 18. 3. 1850—15. 5. 1850 Muhniemen kylässä.

Reginan koulun oppilaat ryhmittivät lukuvuonna 1849—1850 ikänsä perusteella seuraavasti em. kolmessa koulupiirissä:

Koulupiiri	Lasten lukumäärä eri ikävuosien mukaan										Synt. alka puutt.
	6—7	7—8	8—9	9—10	10—11	11—12	12—13	13—14	14—15	15—16	
Ummeljoki	3	8	5	7	7	5	3	1	—	—	1
Ahvio	—	3	6	7	3	8	3	4	3	1	—
Muhniemi ...	2	5	3	4	2	2	2	3	—	—	—
Yhteensä	5	16	14	18	12	15	8	8	3	1	1

Taulukosta näemme, että oppilaat olivat jokseenkin tasaisesti 6 ja 15 ikävuosien väliltä, kuten koulun säännöt edellyttivätkin. Ahviossa näyttää oppilasaines olleen vanhinta, mikä johtunee siitä, ettei koulu ollut edellisinä vuosina käynyt yhtä usein Ahviossa kuin toisissa koulupiireissä.

Kirjoitustaidosta ei ole merkitty arvosanaa matrikkeliin ennenkuin vuodesta 1886 lähtien, mutta koulun arkistossa ovat sattumalta säilyneet luettelot niistä Anjalan, Junkkarin, Korvenkylän ja Ummeljoen lukupiirien oppilaista, jotka ovat 1. 12. 1848—1.12. 1849 välisenä aikana käyttäneet kirjoitus-harjoituksissa paperia. Otto Roswall on huolellisesti, arkin tarkkuudella merkinnyt luetteloihin kunkin oppilaan käyttämän paperimäärän.

Luettelosta selviää, kuinka monta lasta sai kirjoituksen opetusta näissä kylissä sekä käytetyn paperin määrä kahtena perättäisenä ajanjaksona.

Kylä	Kirjoitusta opetell. 1. 12. 1848—1. 5. 1849		Kirjoitusta opetell. 1. 5. 1849—1. 12. 1849		Kulutetun paperin määrä 1. 12. 1848—1. 5. 1849		Kulutetun paperin määrä 1. 12. 1849—1. 12. 1849	
	Tyttöä	Poikaa	Tyttöä	Poikaa	Kirjaa	Arkkia	Kirjaa	Arkkia
Anjala	1	11	—	5	3	16	—	13
Junkkari	7	2	3	2	1	13	—	11
Korvenkylä	—	7	—	5	2	11 ¹ / ₂	—	10
Ummeljoki	—	11	1	15	1	9 ¹ / ₂	2	11
Yht.	8	31	4	27	9	—	3	20

Taulukosta näemme, että keväällä 1949 on Anjalan, Junkkarin ja Korvenkylän piireissä ollut enemmän oppilaita kirjoittamassa kuin syksyllä samana vuonna. Ummeljoella taas syksyllä useampi ennättänyt mukaan kirjoittamaan. Poikia on yleensä ollut enemmän kuin tyttöjä, mutta Junkkarin kylässä tytöt ovat olleet poikia innokkaimpia kirjoittamaan sekä keväällä että syksyllä. Paperin kulutuksesta voi päätellä harjoituksia olleen vähemmän syksyllä, vaikka myös oppilaiden runsas väheneminen osaltaan vaikutti paperin kulutuksen laskuun, sillä kun keväällä 39 oppilasta käytti kukin k.m. 5,8 arkkia, käytti syksyllä 31 oppilasta kukin vain k.m. 3,0 arkkia.

Syksyn 1849 oppilasluettelo Ummeljoen lukupiiristä on myös säilynyt irtonaisena luettelona. Siitä näkyy, että tällöin oli Ummeljoen Alakylän lukupiirissä 40 oppilasta. Kirjoituksessa saivat opetusta Roswallin luettelon mukaan 16 oppilasta, joiden joukossa oli vain yksi tyttö, 11-vuotias Maria Antintytär Jurala (Juurela?). Luettelon mukaan Ummeljoella osallistui Reginan koulun oppilaista 40 % kirjoituksen opetukseen. Mainittakoon, että vuonna 1845 kuuluisissa Ahlmanin kouluissa vaihtelivat kirjoitusta opettelevien lasten lukumäärää osoittavat prosenttiluvut 29,2—68,5 %.¹³⁹

1850-luvulla nähtiin monenlaisia pyrkimyksiä kansakoulukysymyksen liepeillä. Valtio otti ohjia käsinsä myös tällä alueella. Olipa havaittavissa kansanopetusta rajoittaviakin suunnitelmia; v. 1851 asetettiin kansanvalistuskomitea,¹⁴⁰ jonka esittämään ohjelmaan kuului jo ennenkin käytössä olleet kotiopetus ja lukkarinkoulu. Kansan uskonnollista opetusta oli parannettava ja vanhempia vaadittava opettamaan lapsilleen lukutaito, aapinen ja katekismus. Ne lapset, jotka eivät kotona saaneet opetusta, olisi pantava lukkarinkouluun, jollainen pitäisi perustaa joka seurakuntaan. Näissä kouluissa opetettaisiin sisälukua, katekismuksen ulkolukua, raamatun

¹³⁹ Lahdes: Ahlmanin pitäjänkoulut s. 159.

¹⁴⁰ Halila: m.t. I s. 193 ja ed.

historiaa, kirjoitusta ja laskentoa. Opetusta tulisi hoitaa siten, että lapsen ajatuskyky ja käsitys yleensä ja erikoisesti uskonnollisessa ja siveellisessä suhteessa kehittyisi, ja lapsi tottuisi järjestykseen, kuuliaisuuteen ja työhön. Koulun tarkoitus oli tuskin muu kuin sisäluvun opettaminen, ja se oli jonkinlainen rippikouluun valmistava laitos.¹⁴¹

Samat mielipiteet toistuivat vuonna 1856 tuomiokapitulin lausunnoissa. Ajan uudet virtaukset eivät olleet tavoittaneet näitä suunnitelmia, mutta usealla taholla oltiin jo valmiita esittämään parempia ehdotuksia kansakoulun järjestämiseksi. Mielipiteiden vaihtoon ja ilmaisemiseen osallistuivat useat kansamme suurmiehet, kuten esim. Snellman, sekä monet kansanvalistuksesta kiinnostuneet kansalaiset. Sanomalehdet tekivät voitavansa keskustelun tunnetuksi tekemiseksi.

Kansakoulukysymystä käsiteltiin senaatissa v. 1857, ja senaatti teki keisarille esityksen Suomen kansakoululaitoksen perusteista. Keisari oli antanut senaatille tehtäväksi kansakoulukysymyksen suunnittelun v. 1856, ja 19. 4. 1858 annettiin "armollinen julistus perustuksista kansanopetuksen järjestämistä varten Suomen suuriruhtinaanmaassa". Lukemisen alkuopetus määrättiin julistuksessa edelleen annettavaksi kotona sekä pyhä- ja kyläkoulussa, kuten mm. Cygnaeuskin oli esittänyt. Kirkon oli edelleen huolehdittava näistä kouluista. Tuomiokapituleille lähetettiin kiertokirje, jossa käskettiin valvomaan, että kirkkolaisissa ja asetuksissa olevia määräyksiä vanhempien velvollisuuksista hankkia lapsilleen sisäluvun ja kristinopin taito noudatettiin ja että papisto valvoi tätä opetusta. Tarkoituksena oli laskea pohja uuden, perustettavan kansakoulun tarjoamalle kansansivistykselle.¹⁴²

Voidaan todeta, että Anjalan Reginan koulun johtokunta antoi kannatuksensa alkavalle suomenkieliselle sanomalehdistölle ja että ainakin koulun opettaja Otto Roswall seurasi kansakoulukeskustelua näistä lehdistä. Koulun kustannuk-

¹⁴¹ Halila: m.t. I s. 196 ja ed.

¹⁴² Halila: m.t. I s. 264.

sella tilattiin lukuhalukselle koulumestarille vuosina 1848—1872 24 eri lehteä, joiden tilausaika vaihteli vuodesta 16 vuoteen. Tilikirjan mukaan lehdet olivat: Maamiehen Ystävä 1848—1851, Suomen Huoneenhallitusseuran Sanomia 1850—1852, Christillinen huvittaja 1851—1853, Sanomia Turusta 1851—1855, Suometar 1852—1868, Lukemisia nuorisolle 1856, Lasten Suometar 1857, Aamurusko 1856—1859, kristillisiä sanomia 1860, Hiippakunnan sanomia 1860, Oulun Wiikkosanomat 1860, Hämäläinen 1861, Otava 1861, Tapio 1862, Folkvännen 1862—1866, Lasten Ystävä 1862—1864, Luonnotar 1864—1865, Päivätär 1864—1866, Maiden ja merien takaa 1864—1866, Mielikki 1865, Österbotten 1865—1873, Tähti 1867—1868, Tietosanomias 1872 ja Pääskynen 1872.

Anjalassa ruvettiin 1850-luvulla antamaan alkuopetusta Reginan koulun lisäksi myös pyhäkouluissa. 7. 8. 1858 pide-tyssä pitäjänkokouksessa keskusteltiin pyhäkoulusta, ja samalla päätettiin ryhtyä toimintaan.¹⁴³ Ensimmäisenä vuonna saatiin perustetuksi kolme pyhäkoulua, mutta jo seuraavana vuonna niitä oli kymmenen eli kahta enemmän kuin lukukinkerikuntia. Ansio pyhäkoulutyön alkamisesta lankeaa silloiselle Anjalan pastorille GUSTAF AF ENEHJELMILLE.¹⁴⁴ Enehjelm oli tullut pastoriksi v. 1856, ja hänestä saatiin myös Anjalan ensimmäinen kirkkoherra Anjalan tultua omaksi seurakunnaksi v. 1863.

Tammikuussa 1860 kirjoitti Reginan koulusta A. J. Linden Anjalan pitäjän Ummeljoen kylästä ”Sanomia Turusta”-lehdessä: ”Lukutaito on täällä hyvä sen puolesta, että täällä on kiitettävä hyvä koulu, josta saapi seurakuntamme nuoriso kylliksi opetusta sekä kirjoittamaan, lukua laskemaan ja lukemaan.”

1850-luvun lopussa syntyi maahamme eräitä uudenaikaisia kansan kouluja. Uno Cygnaeus oli v. 1857 ensi kertaa esit-

¹⁴³ Kirkon kuulutus 31. 7. 1858.

¹⁴⁴ Utriainen: Pyhäkoulutyö Kymenlaaksossa ennen Pyhäkouluyhdistyksen perustamista. Sn kirkkohist. seuran vsk. XXII: 1932 s. 23.

tänyt aatteitaan julkisuudessa, ja hänen vaikutustaan voidaan nähdä joko suoraan tai välillisesti myös uusien koulujen perustamisessa.¹⁴⁵ Anjalan naapuripitäjään, Sippolaan, oli vuonna 1858 A. von Daehnin toimesta perustettu kansan koulu, jossa opetettiin katekismusta ja raamatun historiaa, kirjoitusta, laskentoa, maantietoa, historiaa, luonnontietoa, laulua, voimistelua ja käsitöitä,¹⁴⁶ ja opettajana toimi lukkari. Halila esittelee¹⁴⁷ kansakouluna Porissa vuodesta 1860 alkaen toimineen lastenkoulun, jonka opetusmetodina oli vuoro-opetus ja oppiaineina uskonto, lukeminen, laskento, Suomen ja yleinen historia, maantieto, kirjoitus ja laulu. Helsingin kansakoululaitoksen alkaessa v. 1858 toimintansa hylättiin yleisesti käytännössä ollut vuoro-opetusmetodi, ja oppiaineiksi otettiin uskonto, sisäluku, kirjoitus, laskento, historia ja maantieto¹⁴⁸

3. 1860—1895

Toukokuussa v. 1860 Reginan koulun opetustehtävää laajennettiin jälleen. On ilmeistä, että silloisen koulumestarin, Otto Roswallin osoittama menestys opettajantehtävän suorittamisessa loi edellytykset uusien oppiaineiden ottamiselle koulun opetusohjelmaan. Varsinaisena aloitteen tekijänä on jälleen pidettävä E. J. Längmania, joka lupasi korottaa opettajalle kirjoituksen ja laskennon opettamisesta maksettavaa palkkaa 16 ruplasta 25 ruplaan, jos opettaja käy kaksi kertaa vuodessa joka lukupiirissä täydentämässä kirkkolaulun, laskennon ja kirjoituksen opetusta. Johtokunta päätti.¹⁴⁹

a) Entisten aineiden opetus rajoitetaan viiteen ja puoleen tuntiin päivittäin. Vapaiksi jääneistä kahdesta tunnista toinen käytetään raamatunhistorian ja toinen maantiedon sekä isänmaan historian ja maantiedon opettamiseen.

¹⁴⁵ Halila: m.t. I s. 348 ja ed.

¹⁴⁶ Hellgren: Sippolan historia s. 495.

¹⁴⁷ Halila: m.t. I ss. 354—355.

¹⁴⁸ Halila: m.t. I ss. 355—356.

¹⁴⁹ Johtokunnan ptk. 13. 5. 1860.

b) Vuonna 1848 päätetty yhden kuukauden lisäopetusaika käytetään nyt siten, että opetus tapahtuu koulumestarin luona ja päivittäin opetetaan neljä tuntia kirjoitusta ja laskentaa, yksi tunti raamatunhistoriaa, yksi tunti maantietoa ja Suomen historiaa ja yksi tunti laulua.

c) Lasten kouluun ottamisen ehdoksi asetettiin, että heidän pitää tuntea aakkoset sekä osata auttavasti tavata.

Uudistetussa Reginan koulussa käytetty opetusmetodi, jonka Otto Roswall oli käynyt oppimassa Helsingissä, pysyi samana, ja koulu toimi edelleen kiertävänä pitäjänkouluna, mutta oppiaineet olivat samat kuin eräissä maamme ensimmäisissä kansakouluissa. On lisäksi huomautettava, että Reginan koulussa opetettiin useampia aineita kuin esim. Sippolan ensimmäisessä koulussa, ns. Majalinin koulussa.

Reginan koulu hankki kalustoa 1860-luvulla. Arkistossa on säilynyt kirkkoherra Enehjelmille osoitettu päiväamäton kirje, jossa K. E. Knaap ilmoittaa, että 10 pöytää maksaa 1 mk 20 p ja 5 "lavittaa" 80 penniä kappaleelta ja lisää vielä: "Luotiti pöytä eli taulu on valmis jos kelpaa ei tänne tarvi heivoitpanna hakeh." 2. 10. 1869 päivätty lasku selvittää puuseppä Gustaf Palmgrenin saaneen maksun valmistamistaan kymmenestä pöydästä, viidestä penkistä ja kolmesta viivottimesta.

Vuosien 1861 ja 1900 välisenä ajanjaksona on koulu matrikkelin mukaan kiertänyt yhtä säännöllisesti kylästä kylään kuin 1850-luvullakin.

Opetuskerrat kussakin kylässä

Kylä	1861—1870	1871—1880	1881—1890	1891—1900
Anjala	4	4	5	5
Ahvio	2	5	5	5
Ummeljoki	12	6	10	8
Muhniemi	4	5	3	5
Korvenkylä	2	1	1	3
Junkkari	2	4	2	3
Rabbelugn	4	2	1	4

Näinä vuosina oli koulussa yli 100 oppilasta vuosittain.

11. 5. 1866 annetun kansakouluasetuksen 114—116 pykälissä määrättiin lasten alkuopetus tapahtuvaksi kodeissa sekä kirkollisten, kuntain tarpeen mukaan huoltamissa joko kiintonaississa tai kiertävissä lastenkouluissa ja 139 pykälässä mm., ”että pojan tai tytön, joka kansakoulun ensimmäiselle osastolle ottettavaksi ilmoitetaan, pitää osaaman puhtaasti sisältä lukea ja niin paljon taitaman kristillisyyden oppia, kuin sitä kodissa tai lastenkoulussa oppia pitää.” 115. pykälän mukaan kuuluu alustavaan opetukseen myös kirjoitus, laskento ja laulu.¹⁵⁰ Kolme vuotta kansakouluasetuksen julkaisemisen jälkeen, vuonna 1869 Jyväskylässä pidetyssä ensimmäisessä Suomen yleisessä kansakoulukokouksessa keskusteltiin myös alkuopetuksesta. Kokouksen päätöslauselmaksi tuli: ”Kokous katsoo kiertokoulujen hyödyn tähän asti olleen opettajan oman kunnollisuuden mukaan. Ylimalkaan ovat nämä koulut pidettävät. Toivottava olisi saada näiden koulujen opettajiksi kasvatusopillisesti sivistyneitä henkiä. Mainittujen koulujen tulee vaikuttaa käsikkäin pysyväin kansakoulujen kanssa.”¹⁵¹

Mitä kansakouluasetuksen määrittelemää koulumuotoa Reginan koulu lähinnä tulisi vastaamaan? Muuttaisiko sen johdokunta koulun kiertävästä pitäjänkoulusta kansakouluksi, jonka opetusohjelmaa koulun oppiaineet vuodesta 1860 lähtien jo osin vastasivat? Reginan koulu ei ollut mainitusta vuodesta lähtien enää mikään tavauskoulu, sillä silloin määrättiin lasten kouluun ottamisen ehdoksi, että heidän piti tuntea aakkoset ja osata auttavasti tavata. Edellytyksiä Reginan koulun kansakouluksi muuttamiselle olisi ehkä ollut.

Anjalaan perustettiin 1870-luvulla ensimmäiset kansakoulut. Anjalan ensimmäinen kansakoulu oli Ummeljoen sahan perustama Ummeljoen kansakoulu, joka alkoi toimintansa 1.

¹⁵⁰ Järvinen: Kansakoulu ja alkuopetus. Suomen kansakoulu 1866—1916 s. 134.

¹⁵¹ Järvinen: m.t. s. 135.

¹⁵² Valtion arkisto Ha 1.

9. 1871.¹⁵² Kouluylhallituksen tarkastaja M. Kotilainen tarkasti koulun v. 1876, jolloin koulu toimi vuokrahuoneissa. Se sai valtionapua, ja sillä oli vakinainen miesopettaja. Oppilaina oli 17 poikaa ja 20 tyttöä. Iältään he olivat 8—16-vuotiaita. Tarkastuskertomuksessaan Kotilainen mainitsee, että tarkastustilaisuudessa oli läsnä seurakunnan kirkkoherra, herrasväkeä sekä yhteistä kansaa ja lasten tiedot olivat ”ylimalkaan tyydyttävät”. Lasten iästä näemme, että osa Reginan koululaisista kävi nyt kansakoulussa. Reginan koulun matrikkeliuettelosta käy taas ilmi, että 1870-luvulla koulu toimi Ummeljoen kylässä vain kuusi kertaa, kun taas edellisellä vuosikymmenellä se oli käynyt kylässä 12 kertaa.

Rabbelugnissakin väheni Reginan koulun toiminta 1870-luvulla. Syy oli sama kuin Ummeljoellakin. 11. 9. 1871¹⁵³ alkoi Värälä-Rabbelugnin kansakoulu, jota on nimetty tarkastuskertomuksissa myös Takamaa-Värälän kouluksi. Vuonna 1876 tällä kansakoululla oli oma koulusali. Koulu sai valtionapua, ja siellä toimi naisopettaja. Oppilaista oli 29 poikaa ja 12 tyttöä, joiden ikä vaihteli 7—14 vuoteen. Koulussa käyvien oppilaiden koulumatkat olivat keskimäärin lyhyempiä kuin Ummeljoen koululaisten. Koulumatkan pituus oli useimmilla Ummeljoen koulun oppilailla 3—10 virstaa, kun taas useimpien Takamaan koululaisten matka oli vain 0—4 virstaa. Takamaan koulun tarkastuskertomuksessa mainitaan, että ”pienien lasten koulua ei ole pidetty Takamaa-Värälän koulussa.”

On merkillepantavaa, että Reginan koulun perustajan, Rabbe Gottlieb Wreden pojanpoika Carl Gustaf Fabian Wrede perusti Anjalan pitäjän toiseksi vanhimman kansakoulun, jota myös C. G. Wreden tytär MATHILDA WREDE kävi vuonna 1874. Ester Ståhlberg kertoo Mathilda Wreden koulunkäynnistä:¹⁵⁴ ”Mathilda oli kymmenvuotias, kun isä pani hänet kartanon suomalaiseen kansakouluun, joka silloin oli uusi. Veljet olivat saaneet ensimmäiset opinsiemenet kantaisän,

¹⁵³ V A Ha 1.

¹⁵⁴ Ståhlberg: Mathilda Wrede s. 45.

Rabbe Gottlieb Wreden, perustamassa Regina-koulussa. ja olivat oppineet kirjoituksen ja laskennon alkeet hienolla hiekkalla peitetyn pöydän ääressä. He piirsivät tikulla hiekkiaan huonompia ja parempia kiemuroita ja tasoittivat sen taas aloittaakseen uudestaan. Mutta Regina-koulu oli kiertävä. Sillä oli ollut suuri tehtävänsä ja se työskenteli yhä vielä syrjäkylissä. Mutta nyt oli Wrede perustanut kiinteän suomalaisen kansakoulun Rabbelugnin alustalaisten lapsille. Ja herättääkseen vanhempain harrastusta koulua kohtaan hän antoi pikku Tildan mennä sinne oppilaaksi.”

Takamaan koulun taloutta tuki Reginan koulun johtokunta antamalla sille puolet Ummeljoen kylän talollisilta saamiin polttopuista.¹⁵⁵

Ummeljoen kansakoulu toimi vuoteen 1879, jolloin Anjalan kunta perusti kansakoulun Korvenkylään, keskelle pitäjää. Korvenkylän koulun toiminta alkoi 17. 1. 1879.¹⁵⁶ Takamaan koulu toimi kauemmin, vuoteen 1888, jolloin kunta perusti Ummeljoen kansakoulun. Tämän kansakoulun perustamisen aiheutti Reginan koulun johtokunnan tekemä aloite.

Koulun johtokunta oli vakavasti pohtinut Anjalan pitäjän ylempien kansakoulun tarvetta. Kunta ei ollut velvollisuudesta huolimatta perustanut kuin yhden kansakoulun (Korvenkylään 1879). Toisaalta esitettiin, että Reginan koulu olisi muutettu kiinteäksi ylempäksi kansakouluksi. Kuitenkin johtokunta oli sitä mieltä, että kunta tarvitsi ylempien kansakoulun lisäksi vielä koko pitäjän alueella toimivan kiertokoulun. Sen vuoksi johtokunta päätti, että Anjalan kunnalle annetaan 1500 markkaa, jos kunta viivyttelemättä perustaa ylempien kansakoulun Ummeljoen kylään.¹⁵⁷

Asia oli esillä Anjalan kuntakokouksessa 16. 1. 1888. Pöytäkirja kertoo¹⁵⁸ Reginan koulun johtokunnan olleen asiaa esittämässä kokouksessa: ”Korkia-arvoisen Tuomiokapitulin myön-

¹⁵⁵ Johtokunnan ptk. 8. 12. 1882.

¹⁵⁶ V A Ha 1.

¹⁵⁷ Johtokunnan ptk. 27. 6. 1887.

¹⁵⁸ Anjalan kuntakokouksen ptk. 16. 1. 1888.

nyttyä, Reginan koulun johtokunnan esitykseen Anjalan kunnalle lahjoittaa mainitun koulun kassasta 1500 markkaa, koriamman kiintonaisen kansakoulun perustamista varten kuntaamme. Asiaa esitettyä huomautti Professori Wapaherra R. A. Wrede¹⁵⁹ kansakoulun tarpeellisuudesta ja esitti että se perustettaisiin Ummeljoen kylään. Kirkkoherra W. Weckman¹⁶⁰ puolesti myöskin pontevasti koulun tarpeellisuudesta mainittuun kylään, joka olisi saatava sitä parempi mitä pikemmin.”

Reginan koulun johtokunnan v. 1887 tekemä päätös, että koulu jäisi edelleen toimimaan kiertokouluna kansakoulujen ohella, merkitsi Anjalan pitäjän alkuopetuksen ratkaisua aina alakoulujen perustamisvuoteen asti. Aikana, jolloin monissa kokouksissa pohdittiin, miten alkuopetus olisi järjestettävä maassamme, oli tällaisella ratkaisulla arvokas osuus Anjalan pitäjän kansakoulujenkin työn onnistumisessa.

Kolmannessa kansakoulukokouksessa Jyväskylässä v. 1875 oli alkuopetuskysymys esillä seuraavassa muodossa: ”Eikö vuosisatoja vanhaan tapaan ja voimassa olevaan lakiin juurtunut kotiopetus, varsinkin maalla, saata olla riittävä valmistus ylhäisempiin kansakouluihin, sitä paremmin mitä enemmän se vähittäin näitten ylhäisempien kansakoulujen kautta, varsinkin tyttöjä varten, vaurastuu; vai onko kiertävään ja pikkukoulujen perustaminen, ei ainoastaan hätäapuna ja poikkeustapauksissa, vaan säännöllisesti ja yleisesti maalla, ehdottomasti tarpeellinen kansakoululaitoksemme luonnonmukaista ja terveellistä kehittämistä varten?”¹⁶¹ Kokouksen keskustelussa tuli esiin toiselta puolen pelko siitä, että kiertokoulun yleiseksi tuleminen johtaisi kotiopetuksen yleiseen laiminlyömiseen ja että kiertokoulu vähemmän kustannuksia vaativana tulisi yleiseksi koulumuodoksi, jolloin kansakoulut jätettäisiin perustamatta, ja kansan sivistystaso siten jäisi alhaiseksi. Tätä kantaa edusti kokouksessa Uno Cygnaeus. Toiset katsoivat, etteivät kodit

¹⁵⁹ Reginan koulun johtokunnan puheenjohtaja. (Tek. huom.)

¹⁶⁰ Reginan koulun johtokunnan jäsen. (Tek. huom.)

¹⁶¹ Järvinen: m.t. s. 136.

pysty suorittamaan alkuopetusta kansakouluasetuksen laajentamassa muodossa. Tämän takia katsottiin ”alhaisempien koulujen hankkimisen olevan kansakoulutoimelle maalla välttämättömästi tarpeellisen.” Merkittävä oli myös piispa F. Schau­manin lausunto: ”Nykyään täytyy varsinaiseen kansakouluun ottaa lapsia, jotka eivät osaa sisältä lukea, mikä on kansakouluasetuksen väärinkäyttämistä; sillä ei valtio anna raha-apua kouluille, joissa kirjaimia vasta opetellaan, syystä että kansakoulun oppimäärä tulisi kovin pitkälliseksi ja vanhemmat ehkä ennen-aikaisesti ottaisivat lapsensa koulusta pois. Senkin tähden ovat alemmat kansakoulut — nimittäin valmistuslaitoksina ylemmälle kansakoululle — ehdottomasti tarpeelliset.”¹⁶²

Seitsemännessä kansakoulukokouksessa Tammisaaressa v. 1887 oli jälleen sama asia esillä. Keskusteltiin kysymyksestä: Mitkä ovat pääasiallisimmat esteet kansakoulun kehkeytymiselle maalla, ja millä käytettävissä olevilla keinoilla ne voitaisiin poistaa? Keskustelun alustuksessa mainittiin yhdeksi esteeksi se, että kansakouluun on ollut pakko ottaa liian huonosti valmistettuja oppilaita. ”Usein täytyi opettajan vastoin asetusta ottaa vastaan oppilaita, jotka eivät osanneet sisältä lukea, kun ainoastaan poikkeustilassa tarjoutui semmoisia oppilaita, jotka osasivat. Ettei koulutyö siten voinut edistyä, niinkuin pitäisi, oli luonnollista.”¹⁶³

Kansakoululaitoksemme ensimmäisten vuosikymmenien ”Akhilleen kantapäänä” on pidetty juuri alkuopetuksen puuttumista maaseudulla.¹⁶⁴ Kansakouluihin pyrki lapsia, joilla ei ollut vaadittuja pohjatietoja. A. Bernerin laatimasta tilastosta eräistä maamme kansakouluista lukuvuodelta 1875—1876 käy ilmi, että n. 40 % tähän tilastoon otetuista 2.200 oppilaasta oli kouluun tullessa ”sisäluvultaan huonoja”. V. 1875 Kauhavan kansakouluun pyrkineestä 54 lapsesta oli jossain määrin luku-

¹⁶² Järvinen: m.t. s. 136.

¹⁶³ Järvinen: m.t. s. 137.

¹⁶⁴ Halila: m.t. II s. 103.

ja kirjoitustaitoisia vain kaksi, huonosti osasi lukea 32 ja tyydyttävästi 22.¹⁶⁵

Vuodesta 1886 lähtien on Reginan koulun matrikkelikirjassa arvosteltu sisäluvun, aapiskirjan, katekismuksen ja raamatunhistorian taitaminen sekä kirjoitustaito niiden oppilaiden kohdalla, jotka osallistuivat tämän opetukseen. Vuodesta 1898 lähtien on arvosteltu jokaisen oppilaan kirjoitustaito. Voimme matrikkelistasta nähdä, kuinka moni sai opetusta ja oppi ainakin vähän kirjoittamaan v. 1886 Ahvion, Junkkarin ja Anjalan kylissä:

Kylä	Reginan koulun oppilaita v. 1886.	Matrikkeliin merkitty vähintään arvosana 1 (=»vähän») kirjoituksessa
Ahvio	35	21
Junkkari	28	16
Anjala	36	19
Yht.	99	56

Tilastosta voi laskea, että näissä kolmessa kylässä osasi mainittuna vuonna 56,6 % Reginan koulun oppilaista kirjoittaa ainakin arvosanan »vähän» verran.

On Reginan koulun ansiota, ettei Anjalan pitäjän kansakoulujen työn tarvinnut kärsiä alkuopetuksen puuttumisesta johtuvista haitoista. Anjalassa ei tosin 1800-luvun lopulla ollut toimimassa kuin mainitut kunnan perustamat Korvenkylän ja Ummeljoen kansakoulut, koska molemmat yksityisten perustamat koulut olivat lakanneet toimimasta. Vuosisadan vaihteessa kuntaan perustettiin kolme uutta kansakoulua: Anjalan kirkonkylään v. 1899, Ahvion kylään v. 1900 ja Ummeljoen kylään, sen eteläosaan, Auvorannan kansakoulu v. 1902.

Ummeljoen kylä, Kymijoen rantaa myötäilevä pitkä asutusalue, oli jo 8. 12. 1882 jaettu Reginan koulua varten kolmeen koulupiiriin lasten suuren lukumäärän takia.¹⁶⁶ Alkavan kan-

¹⁶⁵ A. B(erne)r: Vähä tilastoa kansakoulu-olojen valaisemiseksi (1877) 7 ja ed. ja Halila: m.t. II s. 106.

¹⁶⁶ Johtokunnan ptk. 8. 12. 1882.

sakoululaitoksen ja Reginan koulun suhdetta Anjalan väestöön näinä aikoina kuvaa anjalalaisten vieläkin tuntema käsitys, että Reginan koulua suosittiin väestön keskuudessa ja että vanhemmat käyttivät lapsia mieluummin useana vuotena Reginan koulussa kuin laittoivat pitkän matkan päässä oleviin kansakouluihin. Mutta kansakouluillekin annettiin arvoa. Niinpä Ahviosta kävi muutamia lapsia ennen Ahvion kansakoulun perustamista Kymijoen toisella puolella Kymin pitäjän Hurukselan kylän kansakoulussa sekä myös yli peninkulman päässä Korvenkylän kansakoulussa.

Reginan koulussa tapahtui v. 1880 merkittävä opettajanvaihdos. Otto Roswallin työpäivä oli päättymässä. Johtokunta päätti 22. 9., että koulumestari Otto Roswallin poika OTTO F. ROSWALL saa hoitaa isänsä virkaa, jos tämä ei itse sitä voi tehdä. Seuraavana vuonna Reginan koulun pitkäaikainen koulumestari kuoli. 20. 10. 1881 johtokunta valitsi opettajaksi Otto F. Roswallin, jolla oli lukukausitodistus Porvoon alkeiskoulusta toiselta luokalta. Johtokunta oli myös perehtynyt hänen ahkeruuteensa ja edistykseensä jo hänen toimiessaan vuoden ajan isänsä viransijaisena. Johtokunta suhtautui myönteisesti Otto F. Roswallin opiskeluun. 27. 5. 1885 hän pyysi päästä hospitantiksi lukukauden ajaksi Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaariin. Johtokunta päätti,¹⁶⁷ että Roswall saa tältä ajalta palkan, ja koulu kustantaa vielä sijaisenkin. Otto F. Roswall ei liene menestynyt yhtä hyvin opettajana kuin kuulu isänsä. Kun tuomiokapituli kysyi v. 1887, millaisella menestyksellä koulu on vaikuttanut nykyisessä muodossaan, johtokunta vastasi, että silloin, kun koululla on ollut onni pitää erinomaista opettajaa, on se toiminut erittäin menestyksellisesti, mutta että viime vuosina eivät koulun toiminnan tulokset ole olleet tyydyttäviä, mikä johtuu pääasiallisesti nykyisen, yleensä huolellisen ja kelvollisen opettajan vähemmän onnekaista opettajanlahjoista.

Samasta johtokunnan vastauskirjeestä selviää, että opetta-

¹⁶⁷ Johtokunnan ptk. 27. 5. 1885.

jan vuosipalkka oli silloin viisi tynnyriä ruista, kolme tynnyriä ohraa, tynnyri kauraa, leiviskä voita, lammas, 150 leiviskää heinää, kaksi parmaa olkia, 12 jalka- tai hevostyöpäivää, viisi leiviskää pellavia ja kuusi markkaa 75 penniä rahaa.

Kuopion kansakoulukokouksessa v. 1902 oli alkuopetus taas keskustelun alaisena. Alustajana toimi seminaarinjohtaja V. Högman, joka mainitsi, että kiertokoulujemme opettajat olivat huonosti palkatut ja että kiertokoulujen opetussuunnitelma oli hyvin erilainen eri paikkakunnilla sekä sisällöltään että laadultaan. Alustaja esitti päätöslauselmiksi mm., että ylempi kansakoulu maalla vastatakseen ajan sivistystarvetta ehdottomasti tarvitsee pohjakeseen järjestyneen, säännöllisesti toteutuvan alkuopetuksen joko seisovan tai kiertävän koulun muodossa ja että voimassa olevien asetusten rajoissa kirkollisten kuntain lasten(kierto)koulut opetussuunnitelmaltaan järjestettäisiin edellä sanottua tarkoitustaan toteuttaviksi pohjakouluiksi, silmällä pitäen samalla lastenkoulun tarkoitusta kirkollisena kouluna.¹⁶⁸

Anjalan Reginan koulu oli jo v. 1895 kokenut lähinnä edelläolevaa päämäärää tavoittelevan koulun toiminnan uudelleenjärjestelyn. Porvoon tuomiokapituli painatti v. 1894 ohjesäännöt seurakuntien lastenkouluille ja lähetti ne seurakunnille. Ohjesääntöjen ensimmäisestä pykälästä käy selville lastenkoulujen tarkoitus: ”Noudattaen Kirkkolain 45 §:lää on jokainen seurakunta velvollinen asettamaan ja voimassa pitämään tarpeellisen määrän kiintonaisia tai kiertäviä lastenkouluja. Näiden tarkoituksena on, vapauttamatta vanhempia heidän velvollisuudestaan itse opettaa lapsiansa kirjanlukemisessa ja kristinopin taidossa, olla apuna kotiopetukselle, totuttaa lapsia hyvään ulkonaiseen järjestykseen ja valmistaa heitä ripikouluun.” Lastenkoulussa velvoitettiin käymään kaikki seitsemän vuotta täyttäneet lapset, jotka eivät kotona tai toisenlaisissa kouluissa saaneet vastaavaa oppimäärää. Kouluun tullessa olisi lasten pitänyt tuntea kirjaimet. Koulu jakautui

¹⁶⁸ Järvinen: m.t. s. 138.

kahteen osastoon, ja oppiaineet olivat lukeminen, raamatun historia, katekismus, kirjoitus, virren veisuu ja laskento.¹⁶⁹ Viikon opetussuunnitelma näissä lastenkouluissa oli seuraava:

Aineet	I	II
Tavuu ja suoraluku	11	8
Raamatun historia	5	8
Katkismus	4	6
Kirjoitus	3	3
Virren veisuu	6	6
Luvunlasku	—	3
Yht. tunteja	29	34

Ohjesääntöjen kahdeksannessa pykälässä määrättiin, että lastenkoulujen lukumäärä kussakin seurakunnassa oli riippuva seurakunnan asukasluvusta, ja oli pyrittävä siihen, että vähintään yksi lastenkoulu asetettaisiin kutakin 2000 henkeä kohden ja että, missä paikalliset olosuhteet eivät vaatineet toista järjestystä, oli koulu toiminnassa noin 36—42 viikkoa vuodessa. Opetusvälineistä ohjesääntö huomauttaa, että kullekin koululle hankittakoon: mustaksi maalattu puinen taulu, riittävä määrä kivitauluja ja lukukirjoja köyhempäin lasten käytettäväksi sekä, ”jos mahdollista, havaantovälikappaleina käytettäväksi raamatun historiaa opetettaessa, raamatullisia kuvatauluja.”¹⁷⁰

On mahdollista, että Reginan koulun johtokunta on saanut joitakin vaikutteita tästä Porvoon tuomiokapitulin lastenkoulujen ohjesäännöstä järjestäessään uudelleen Reginan koulun toimintaa 1890-luvulla.

1895—1921

Koulun johtokunta pidensi koulun toimiaikaa v. 1895. Lukuvuoden pituudeksi tuli 32 viikkoa eli kahdeksan kuukautta.

¹⁶⁹ Ohjesääntö seurakuntain lastenkouluille Porvoon hiippakunnassa 2 § ja 3 §.

¹⁷⁰ Main. ohjesääntö 12 §.

Koulua ruvettiin pitämään joka vuosi neljässä eri lukupiirissä. Kun lukupiirejä oli kahdeksan, tuli koulu toimimaan ker-
ran kahdessa vuodessa 8 viikon ajan jokaisessa lukupiirissä. Tuomiokapituli oli suositellut ohjesäännössä 36 viikon vähim-
mäisaikaa vuosittaisessa koulunpidossa.

Vuodesta 1894 on koulun matrikkeliinkin jo merkitty useampi aine kuin aikaisemmin. Arvostelun kohteina näyttää tällöin olleen: tavaus, suoraluku, luetun käsittäminen, raama-
tun historia, aapiskirja, katekismus, kirjoitus, veisuu, lasken-
to, käytös ja tarkkaavaisuus. Kysyttäessä kymmeneltä enti-
seltä Reginan koulun oppilaalta, jotka olivat käyneet Ahvion lukupiirissä 1880- ja 1890-luvuilla koulua, mitkä taidot he katsoivat saaneensa Reginan koulussa, vastasi neljä saaneensa vain lukutaidon, yksi luku- ja kirjoitustaidon, ja viisi haas-
tateltua ilmoitti oppineensa luku- ja kirjoitustaidon sekä las-
kutavoista ainakin yhteen- ja vähennyslaskua.

Vuosina 1891—1900 oli Ahvion koulupiirissä eri lukukertoi-
na yhteensä 151 oppilasta, joista 59,6 %:lle on merkitty mat-
rikkeliin arvostelu kirjoitustaidossa. Anjalan seurakunnan pääkirjaan on Ahvion kylän Anjalassa syntyneiksi asukkaiksi merkitty 1890—1899 267 henkeä, joista kaikki mainitaan lu-
kutaitoisiksi ja 32,9 % kirjoitustaitoisiksi. Samoina vuosina on merkitty Ahvion kylän asukkaiksi toisissa pitäjissä syn-
tyneitä ja muualta tulleita 108 henkeä, joista 106 on merkitty lukutaitoisiksi ja vain 25,9 % kirjoitustaitoisiksi. On mahdol-
lista, että prosenttilukujen eroavuus kirjoitustaitoisten koh-
dalla johtuu siitä, etteivät toisista pitäjistä tulleet olleet saa-
neet siinä määrin opetusta tässä taidossa kuin Reginan kou-
lua käyneet.

Otto F. Roswall toimi Reginan koulussa kuolemaansa asti, vuoteen 1897, jolloin otettiin lukuvuodeksi 1897—1898 sijais-
opettajaksi talollinen Tuomas Mattila Junkkarin kylästä. V. 1898 oli opettajan virkaan kahdeksan hakijaa, joista valittiin AURORA ALANEN (Kukkasniemi) ensin toistaiseksi ja vuo-
desta 1900 lähtien vakinaiseksi opettajaksi.

Viikon tuntimäärä eri aineissa

Kuinka pitkälle eri osastojen kussakin aineessa on ehdittävä.

	I	II	III	IV	I osa.	II osa.	III os.	IV os.
Uskonnessa	12	12	12	12	siin asti	neentaul.	kert. Katekism. 2 luk. uutta ja vanhan kerlaus	R. hist. 25 kert. uutta, test. van- haa test. edis- tyksen mukaan. Kat. 9. teen. lukuun.
Sisäluvussa	6	6	4	4	Kirjlm. tunte- minen, tavaa- minen ja ta- vuttain lukm.	Lukukirjasta kiertokouluja varten jäl- kimmäiseen osaan asti	Luk. kiert. var- ten edistyksen mukaan ja runot ulkoa. Luetun kap. käsitämi- nen	Sama kuin III:lla
Kirjoituksessa	6	6	6	6	J. H. Tuhtasen K. järjestelmä kokonaan.	Sama kuin I:llä	Sama kuin I:llä ja II:lla ynnä olkein kirjoitus- harjoituksia, kohteelliseen lauseeseen asti	Sama kuin III:lla
Laskennossa	4	4	6	6	Numeroiden kirjoitus. Yht. lask. 1—10	Numeroiden kirjoitus. Yht. lask. 1—50.	Yht. lask. ykk. kymm. sadoilla ja tuhansilla vähennyslask. edistyksen muk.	Sama kuin II 14:lla ynnä kerto- taulu ja edistyksen mukaan.
Laulussa	4	4	4	4	Sanain ulkoa lukeminen, si- sällön käsittä- minen nuotin osaaminen	Sama kuin I:llä	Sama kuin I: ja II:lla	Sama kuin edellisillä.

Alasesta lähtien oli Reginan koulussa muitakin naisopettajia. Kiertokoulujen opettajisto muuttuu naisvoittoiseksi muuallakin maassamme 1890-luvulta alkaen. Kun vielä vuonna 1893 oli 60 % opettajistosta ollut miehiä, oli vastaava prosenttiluku vuonna 1902 32, v. 1905 24, v. 1910 19 ja v. 1912 15.¹⁷¹

Alasen kirjoittama lienee lukuvuodelta 1899—1900 säilynyt ”Opetussuunnitelma Anjalan kiertokoululle, Takamaan koulupiirissä.” Tässä Reginan koulun ensimmäisessä säilyneessä opetussuunnitelmassa on aluksi lueteltu koulussa käytettävät oppikirjat ja sitten oppiennätykset eri aineissa.

Opetussuunnitelmasta näemme, että Reginan koulun opetustavoitteet tähtäsivät huomattavasti pitemmälle kuin seurakuntain lastenkoulujen. Huomattava on myös, että oppilaat oli jaettu neljään osastoon kuten kansakouluissakin. Oppimäärien saavuttamisessa oli huomioitu oppilaiden edistymisessä havaittavat erilaisuudet.

Koulun toiminnan tehokkuus ei kuitenkaan tyydyttänyt koulun johtoa. Reginan koulun 100-vuotisjuhlassa 27. 7. 1902 Muhniemellä lausui koulun johtokunnan silloinen puheenjohtaja, professori R. A. Wrede: ”Koulun alueeseen kuuluu koko Anjalan seurakunta sekä Värälän kartano ja lääni Elimäellä. Tämä alue on vielä nytkin niin suuri, että, vaikka koulun opetus myöskin lukuajan pidentymisen kautta on tullut tehokkaammaksi kuin ennen, se ei kuitenkaan voine tulla täysin riittäväksi ennenkuin koululle saadaan kaksi opettajaa, niin että koulua voidaan pitää *kerran vuodessa joka piirissä*. Ja koska koulun varat jo ovat niin kasvaneet että tätä toivomusta ennen pitkää voitaneen toteuttaa, on johtokunta tämän juhlan muistoksi päättänyt ottaa koululle toisen opettajan, niin pian kuin koulun varat sen myöntävät.”¹⁷²

Samana vuonna johtokunta esitti tämän suunnitelman seurakunnan hyväksyttäväksi. Asia oli päätettävänä kirkon ko-

¹⁷¹ Halila: m.t. III s. 101 ja II s. 134.

¹⁷² Wrede: Regina koulun Muistojuhla s. 9.

kouksessa 28. 6. 1903. Pöytäkirja¹⁷³ selvittää, miten kielteinen päätös saatiin aikaan: ”Kuulutuksen mukaisesti otettiin käsiteltäväksi kysymys, suostuuko seurakunta ensi syksystä vastaanottamaan toisen kiertokoulunopettajan, kun Regina koulun kassalla se kokonaan palkataan. Puheenjohtaja Regina-koulun johtokunnan jäsenenä¹⁷⁴ ilmoitti, että sanottu johtokunta oli päättänyt toteuttaa sen päätöksen, jonka se koulun satavuotismuistojuhlaa vietettäessä viime vuonna teki, nimittäin ruveta ensi syksystä palkkaamaan toisen kiertokoulunopettajan. Seurakunnan puolelta ei vaadittaisi mitään maksuja eli uhrauksia, paitsi että ne vanhemmat, joiden lapset kulloinkin käyvät koulua, silloin antavat ruuan opettajalle.” Asiasta syntyneessä keskustelussa neljä talollista vastusti toisen opettajan ottamista, koska ”tulisi rasittavaksi toisen opettajan ruokkiminen ja että toisen kiertokoulunopettajan ottaminen olisi tarpeeton, kun kansakouluja on kunnassa tarpeeksi.” Sensijaan suntio Matti Hollsten, lukkari Alfr. Blomqvist ja mäkitupalainen Eerik Metsälä taas puolestaan kannattivat lämpimästi Reginan koulun johtokunnan ehdotusta, ”koska se olisi seurakunnalle edullinen lahja ja koska ei minikäänlaisia pakollisia maksuja tulisi laisinkaan kysymykseen.” Kun kuitenkin enemmistö läsnäolevista seurakuntalaisista kannatti ensin mainittua mielipidettä, jäi kirkonkokouksen päätökseksi, ettei tällä kertaa oteta toista kiertokoulunopettajaa seurakuntaan.

Samassa juhlassa v. 1902 totesi professori R. A. Wrede Reginan koulun tehtävän muuttaneen luonnettaan. ”Olot ovat nyt monessa suhteessa toisellaiset kuin koulua perustettaessa. Siihen aikaan kansalle ei tarjottu muuta opetusta kuin se, jonka vanhemmat antoivat lapsilleen ja jonka he rippikoulussa saivat. Nykyään löytyy tässäkin kunnassa viisi vakinaista kansakoulua ja likimmäisessä läheisyydessä on sitä paitsi niin kutsuttu kansanopisto. Epäilemättä on Regina koulun

¹⁷³ Anjalan kirkonkokouksen ptk. (1890—1910) 28. 6. 1903. 1 §.

¹⁷⁴ Kirkkoherra Olander.

tehtävä näiden muuttuneiden olosuhteiden kautta myöskin johonkin määrin muuttunut. Se ei enään ole ainoa koulu kunnassa, sen opetusta ei enään katsota kansalle riittäväksi, se on nyt ainoastaan *valmistava koulu kansakoululle.*"¹⁷⁵

Koulu jatkoi vuosisadan alusta toimintaansa aluksi yhden opettajan turvin. Reginan koulun johtokunta antoi v. 1905 jälleen tukensa opettajan opiskelulle. Mainittuna vuonna johtokunta päätti antaa Aurora Alaselle 40 markkaa, kun tämä pyrki pientenkoulun opettajakurssille Helsinkiin. V. 1906 johtokunta teki sosiaalista mieltä osoittavan päätöksen; varattomien vanhempien ei enää tarvinnut toimittaa opettajalle ruokaa, vaan opettaja sai koulukassasta markan päivässä tämän luontoisedun asemasta. V. 1909 valittiin koulun opettajaksi Maria Forsström 85 hakijasta. V. 1910 Värälän alue jäi koulun toimialueen ulkopuolelle. Samana vuonna kaukasuolaiset ja kirviäläiset anoivat omaa koulupiiriä vedoten lasten koulumatkan pituuteen, ja johtokunta määritteli Kaukasuon ja Kirviän 29 kouluikäiselle lapselle oman koulupiirin. Samana vuonna jaettiin niinikään Ummeljoen kylä kolmeksi koulupiiriksi, ja lukuvuoden pituus oli 36 viikkoa.

V. 1912 johtokunta teki uudelleen seurakunnalle ehdotuksen toisen opettajan palkkaamisesta. Ehdotuksen mukaan Reginan koulu maksaisi rahapalkan, seurakunta kustantaisi asunnon, lämmön ja valon ja koulupiiriläiset maksaisivat markan päivässä ruokarahaa. Virka päätettiinkin tällöin perustaa; hakijoita siihen ilmaantui runsaasti. Koulun toiseksi opettajaksi valittiin 109 hakijasta Eedla Suomalainen. Hänen jälkeensä v. 1914 valittiin virkaan Emilia Paukku.

17. 7. 1913 Anjalan pitäjä jaettiin kahdeksi opetusalueeksi, niin että kummallekin opettajalle tuli oma alueensa:

1. Pohjoinen alue: Rabbelugn, Ummeljoen kolme lukupiiriä ja Anjalan kirkonkylä.
2. Eteläinen alue: Ahvio, Muhniemen kaksi lukupiiriä, Korvenkylä — Junkkari ja Kaukasuo.

¹⁷⁵ R. A. Wrede: m.t. (Reginak. Muistoj.) s. 9.

Kumpikin alue käsitti viisi lukupiiriä, ja kun koulua pidettiin seitsemän viikkoa kerrallaan, ennättivät opettajat käydä kerran vuodessa kussakin piirissä. Samassa kokouksessa johtokunta päätti antaa 100 markkaa Ummeljoen rukoushuoneen rakentamiseen, koska tätä voitiin käyttää myös kouluhuoneena.¹⁷⁶

Maamme kiertokoulujen ohjesäännöistä tehtiin kirkollisten viranomaisten toimesta päätöksiä mm. vuoden 1913 kirkolliskokouksessa ja vuoden 1915 piispainkokouksessa. Tuomiokapitulien tuli tarkistaa vanhatkin pikkukoulu- ja kiertokouluohjesäännöt ja täydentää niitä. Tuli pyrkiä siihen, että olisi vähintään yksi lastenkoulu 1500—2000 henkeä kohti, ja kunkin koulun olisi toimittava 36 viikkoa vuodessa, jokaisessa paikassa vähintään kuusi viikkoa. Oppiaineet pysytettiin ennallaan. Lastenkoulujen tuli työskennellä kaksiosastoisina viikkotuntien ollessa yläasteella 80. Koulujen ohjelmat ja viikkotuntien lukumäärät vaihtelivat eri kouluissa. Uskonnolla oli korkein tuntimäärä, jopa 24 viikkotuntiakin, mutta tavallisesti 6—12 viikkotuntia. Äidinkieltä oli 6—12, kirjoitusta 5—6, laskentoa 3—6 ja laulua 2—6 viikkotuntia. Kouluissa opetettiin 26—36 viikkotuntia yhteensä.¹⁷⁷

V. 1916 johtokunta päätti nousseiden elinkustannusten johdosta antaa Reginan koulun opettajattarille 100 markkaa kummallekin, ja v. 1917 korotettiin kouluaikana maksettava päivittäin ruokaraha 50 penniä suuremmaksi. Samasta vuodesta lähtien valtio maksoi opettajattarille palkanlisää. Reginan koulun opettajien palkka oli parempi kuin yleensä maamme kiertokoulujen opettajien. V:n 1910 tienoilla kiertokoulunopettajien vuosipalkka nousi 250—300 markkaan, ja vuonna 1915 laskettiin, että vain n. 20 % kiertokoulunopettajista nautti 500 markan vuosipalkkaa.¹⁷⁸ Reginan koulun opettaja sai v. 1913 400 markkaa, asunnon, johon kuului lämpö ja valo

¹⁷⁶ Johtok. ptk. 17. 7. 1913.

¹⁷⁷ Halila: m.t. III ss. 94 ja 95.

¹⁷⁸ Halila: m.t. III s. 101 ja s. 102.

sekä markan päivässä ruokarahaa kouluaikana tai vastaavan ruoan. Opettaja Emilia Pauku kuvasi opettajan asuntoa ja Reginan koulua seuraavin sanoin:¹⁷⁹ ”Koulu oli sievä, punaiseksi maalattu, matala, vanha rakennus päärynäpuiden varjossa. Sisällä oli äsken maalattu. Opettajan asuntoon kuului suurehko sali ja keittiö.” Opettaja Paukun jälkeen, vuodesta 1919, toimi Reginan koulun opettajana Lilli Aaltonen vuoteen 1921 asti.

Aikana, jolloin oppivelvollisuutta ei vielä oltu toteutettu eikä alakansakouluja kaikkialle perustettu, valmisti Reginan koulu oppilaita kansakouluihin. Useat vanhemmat tyytyivät käyttämään lapsiaan vain Reginan koulussa useana vuonna, ja täten Reginan koulun tarjoama oppimäärä jäi useiden Anjalan asukkaiden ainoaksi koulusivistykseksi, vaikka kansakoulujakin oli jo perustettu.

Kun oppivelvollisuuslaki astui voimaan ja alakansakouluja perustettiin kaikkialle, oli Anjalan pitäjän asukkailla jo tottumusta uuden lain vaatimusten toteuttamisessa. Tilanne ei ollut kaikkialla maassamme suinkaan yhtä hyvä. Vielä v. 1920 oli lähes kolmannes kansastamme kirjoitustaidottomia. Etelä-Suomessa saattoi olla kuntia, joissa jo yli 80 % lapsista kävi kansakoulua, mutta monilla syrjäseuduilla oli tämä prosenttiluku pienempi.¹⁸⁰

5. 1921 — 1931

Jo v. 1920 Reginan koulun johtokunta keskusteli siitä, miten Reginan koulun toiminta olisi järjestettävä, kun kuntaan tulee alakansakouluja. Rabelugnin ja Wredebyn kartanoiden omistajat ehdottivat, että perustettaisiin kaksi kiinteätä alakoulua sanottuihin paikkoihin. Ehdotukseen sisältyi, että koulut olisivat osan vuodesta Ummeljoen ja Muhniemen kylissä.

¹⁷⁹ Op. E. Paukun kirje 8. 4. 1958.

¹⁸⁰ Halila: m.t. IV s. 13, kts. myös s. 21.

V. 1921 valittiin Wredebyn kouluun opettajaksi Alli Meriniemi ja Rabbelugniin Lempi Jokinen. Perustetut koulut saivat syksystä 1921 valtionapua ja olivat kouluhallituksen alaisia sekä noudattivat samaa opetussuunnitelmaa kuin muutkin alakansakoulut. Prof. R. A. Wrede, silloinen koulun johtokunnan puheenjohtaja, lausui¹⁸¹ muutoksesta: "Koska tämä (muutos) ei kuitenkaan estä sitä, että erityistä huomiota kiinnitetään uskonnonopetukseen, voidaan toivoa, että koulut myös tässä muutetussa muodossa voivat vaikuttaa samassa hengessä kuin aikaisemmin."

Koulun toiminta näyttää kuitenkin supistuneen. V. 1922 mainitaan pöytäkirjassa, että koulu toimi vain Rabbelugnissa, sillä Ummeljoella oli myös kunnan alakoulu. Rabbelugnin koululle valittiin vielä uusi opettajakin v. 1923. Wredebyn koulu oli kuitenkin edelleen puoli vuotta myös Muhniemellä. V. 1926 Rabbelugnin koulun toiminta lopetettiin lasten vähyyden takia. Sensijaan siirrettiin toinen Reginan koulu Anjalan kirkonkylän koulumestarin asuntoon.

Kunnalliset alakansakoulut valtasivat kuitenkin nämäkin toimialueet. V. 1926 perusti kunta Muhniemen kansakoulun. V. 1927 Reginan koulun johtokunta keskusteli toiminnan jatkamisesta koulun perustajan, Rabbe G. Wreden tarkoituksen mukaisesti, kun kunta jo huolehti kansakoululaitoksesta. Ensin ehdotettiin kansakoulun käyneen nuorison kasvattamista ja opettamista isänmaallisessa ja kristillisessä hengessä. Oppivelvollisuuslaki oli jo tuonut pakollisen jatko-opetuksen, ja nähtävästi myös tämän seikan huomioonottaminen vaikutti sen, ettei johtokunta hyväksynyt tätä ehdotusta. Toiseksi keskusteltiin mahdollisuuksista sellaisen avun antamiseksi Anjalan, Villikkalan ja Värälän alueiden lapsille, jota kunta ei ollut velvollinen antamaan. Tämä suunnitelma saavuttikin kannatusta, ja samana vuonna johtokunta laati ja tasavallan presidentti vahvisti Reginan säätiön säännöt.¹⁸²

¹⁸¹ R. A. Wrede: m.t. R. G. W. s. 47.

V REGINAN SÄÄTIÖ

Reginan säätiön toiminnan tarkoitus pyrittiin pitämään samana kuin Reginan koulunkin oli ollut. ”Regina säätiön tarkoituksena on alkuperäisen perustajansa hengessä avustaa niitä Anjalan pitäjän ja — jos näyttäytyy mahdolliseksi — myöskin Elimäen pitäjän Villikkalan ynnä Värälän kyläkuntien lapsia, jotka käyvät alempaa kansakoulua tai ovat sellaista koulunkäyntiä varten määrätystä iässä. Tätä tarkoitusta säätiö pyrkii toteuttamaan kristillis-siveelliseltä pohjalta silmälläpitäen *lasten henkistä ja ruumiillista hoitoa ja kehitystä*, etupäässä huolehtimalla heidän terveyden ja sairauden hoidostaan sellaisissa tapauksissa, joissa kunta ei ole velvollinen tällaista apua antamaan. — Tämän ohella osoitettakoon, mikäli ei sen kautta haittaa säätiön varsinaiselle tarkoitukselle synny, pienempi määrä sen vuosi-tulosta, *hyvien, mieluummin uskonnollisten kirjojen jakamiseksi palkintoina asianomaisten koulunjohtokuntien ja opettajien ehdotuksen mukaan niille alemman kansakoulun oppilaille, jotka moitteettoman käytöksen ohella ovat osoittaneet hyvää edistymistä ennen kaikkea huolellisessa sisäluvussa.*”¹⁸³

Säätiön toiminta suuntautuu Rabbe Gottlieb Wreden alunperin määräämällä tavalla. Vieläpä otetaan huomioon mahdolliset muutokset tulevaisuuden kansakoululaitoksen toiminnan päämäärissä. ”Jos tulevaisuudessa säätiön tarkoitus, kuten se on 2 § määrätty, tulisi kunnan toimesta täydellisesti tai pääasiallisesti toteutetuksi, tahi jos kansakoulujen suunnitelma muutettaisiin siihen suuntaan ettei se enään olisi sopusoinnussa *Regina koulun kristillisen tarkoituksen* kanssa, ja säätiön tarkoitus tästä tahi muusta syystä olisi muutettava, on myös tuomiokapitulin lausunto muutoksen johdosta haettava sekä vaarin otettava, että uusi tarkoitus määrätään mahdolli-

¹⁸² Opetusmin. 1926 No 3094/526 AD 884/218.

¹⁸³ Säätiön säännöt 2 §.

simman yhdenmukaiseksi alkuperäisen tarkoituksen kanssa.”¹⁸⁴

V. 1930 lähetettiin kunnalle ilmoitus, että Reginan säätiö ottaa jälleen haltuunsa kunnan käytössä olleen Reginan koulutalon säätiön toimintaa varten ja että Muhniemen alakoulu lakkaa toimimasta. Johtokunta oli nähtävästi kysynyt neuvoa suunnitelmansa toteuttamiseksi Mannerheimin Lastensuojeluliitolta, koska liitolta tuli 19. 12. 1930 päivätty kirje, jossa kouluneuvos Erik Mandelin esitti kaksi ehdotusta toiminnan järjestämiseksi. Toinen ehdotus oli professori Arvo Ylpön ja Lastenlinnan sairaanhoitajan, A. Sinervon laatima. Siinä esitettiin koulumestarin asunnon käytöstä, että säätiö perustaisi taloon kahdeksalle 0—2-vuotiaalle lapselle lastenkodin, joka olisi samalla päiväkotitai koulukoti. Vuosittaiset kustannukset olivat kuitenkin säätiön hallituksen mielestä liian suuret säätiön varoille, joten ehdotusta ei voitu toteuttaa.

1. 6. 1931 vietettiin Reginan koulun päättäjäisiä, kun koulu oli ennättänyt toimia 128 vuotta. Koulun viimeinen opettaja, ALLI MERINIEMI, siirtyi samalla kunnan kansakoululaitoksen palvelukseen, opettajaksi Muhniemen kansakouluun. Hän oli valmistunut kansakoulunopettajaksi Hämeenlinnan seminaarista ja toiminut aluksi opettajana kotipitäjässään, Mäntsälässä, ja ennen Reginan kouluun tuloaan Inkerinmaalla Toksovassa. Hän oli myös maamme ensimmäisenä pidetyn kansankirjaston, Reginan kirjaston, viimeinen hoitaja. Muhniemen kansakoulun opettajana hän toimi eläkkeelle siirtymiseensä saakka.

VI KOULUN KIRJASTO- JA KIRJOJEN LEVITTÄMISTOIMINTA

Reginan koulun kirjastosta on kirjastoneuvos HELLE KANNILA kirjoittanut seikkaperäisen selostuksen, johon jo on edellä viitattu kerrottaessa koulun perustamiseen liitty-

¹⁸⁴ Säätiön säännöt 9 §.

vistä tapahtumista. Lainaamistoiminta jäi viime vuosisadan alkupuoliskolla verraten vähäiseksi, kuten Kannila osoittaa tilikirjan merkintöjen perusteella.¹⁸⁵ On kuitenkin huomautettava, etteivät lainausten lukumäärät Kannilan tilastossa osoita todellisia lainauskertoja vuodesta 1849 lähtien, jona vuonna johtokunta määräsi,¹⁸⁶ että 1—100-sivuisista kirjoista peritään lainausmaksua 1 kopeekkaa, 100—200-sivuisista 2 kopeekkaa ja isommista kirjoista 3 kopeekkaa, koska tilastossa on lainausmaksuna pidetty keskimääräistä kahta kopeekkaa.

Kirjojen lainaus näyttää tilikirjan mukaan olleen viime vuosisadan alkupuoliskolla melko vähäistä myöhempiin aikoihin verrattuna. Kannilan arvion mukaan oli koko tuona aikana lainoja ehkä yhteensä 200—300.¹⁸⁷ Varsin merkittävä muutos tapahtui kirjastotoiminnassa v. 1860, jolloin lainaus tehtiin maksuttomaksi ja kirjastonhoito uskottiin koulumestari Otto Roswallille viiden hopearuplan vuosipalkasta. Myös uusia kirjoja hankittiin. Vuodelta 1862 on säilynyt porvoolaisen kirja-kauppiaan, Söderströmin, lasku 54 kirjasta, joiden joukossa oli sekä uskonnollisia että muiltakin aloilta olevia kirjoja, kuten "Miten kopeekka kasvoi", "Kippari eli Samoa saaret", "Kertoelmia koirista", "Sielu tieteestä", "Kummitusjuttuja" ja "Lukemisia lapsille I, II". V. 1872 päätettiin, että vuosittain hankitaan 20 kirjaa, jotka sopivat kansankirjastolle.

Palattakoon vielä Kannilan huomautukseen,¹⁸⁸ "että vaikka kirjasto ilmeisesti pitkiksikin ajoiksi vaipui käyttämättömäksi, aina silloin kun paikkakunnalla kirjastoharrastusta syntyi, se muistettiin ja juuri tätä kirjastoa ryhdyttiin kohentamaan eikä perustettu tykkänään uutta kirjastoa, kuten usein muualla on tapahtunut vaikka aikaisemmin paikkakunnalla on ollut aivan erillinenkin kirjasto aikaisemmin." Kannila tarkoittanee

¹⁸⁵ Kannila: m.t. s. 90 ja 91.

¹⁸⁶ Johtok. ptk. 25. 2. 1849.

¹⁸⁷ Kannila: m.t. s. 93.

¹⁸⁸ Kannila: m.t. s. 96.

tällä viime vuosisadan alkupuoliskoa, sillä 1870-luvulla perustettiin Anjalaan toinen kansankirjasto.

Anjalan pitäjän Ummeljoen kylässä nähtiin jo 1870-luvulla huomattavaa kansansivistystoimintaa. Kylässä toimi Reginan kiertokoulun lisäksi kaksi kansakoulua, Rabbelugnin ja Ummeljoen sahan koulut, ja v. 1873 perustettiin Ummeljoen sahan koulut, ja v. 1873 perustettiin Ummeljoen sahan lainauskirjasto. Perustajana mainitaan¹⁸⁹ kotiopettaja, neiti A. Törnqvist, ja kirjastonhoitajana toimi Ummeljoen sahan kansakoulunopettaja O. Eronen palkkiotta. Lainaus oli heti vilkasta, sillä vaikkei kirjastossa ollut v. 1874 muuta kuin 58 nidosta, sanotaan lainauksia olleen peräti 456. Ummeljoen sahan lukuyhdistys alkoi toimintansa v. 1875. V. 1877 kirjastolla oli jo 191 kirjaa. Ummeljoen kyläläiset näyttävät olleen lukuintoista väkeä, sillä jo seuraavalla vuosikymmenellä, keväällä 1899, perustettiin Ummeljoen lainasto lähinnä kylän eteläisen osan asukkaita varten. Tämä oli kyläläisten yhteinen yritys, minkä näkee jo tämän kyläkirjaston johtokunnan kokoonpanosta vuonna 1901. Silloin kuului johtokuntaan puutarhuri, kaksi tehtaan työmiestä, kaksi maanviljelijää, kansakoulun opettajatar ja kirjastonhoitaja. Anjalassa lienee ollut 1880-luvulla myös pitäjänkirjasto, koska Reginan koulun johtokunta päätti v. 1885 luovuttaa kirjaston pitäjänkirjastonhoitajalle, mutta kirjat katsottiin kuuluviksi Reginan koululle. V. 1897 Reginan kirjasto järjestettiin uudelleen. Edvard Hollstenin tekemästä laskusta käy selville, että hän uusi kirjojen kansia ja omistuslappuja, haki kirjakaapin sekä uusia kirjoja ja suoritti näiden järjestämisen. V. 1901 johtokunta päätti, että myös kirjasto on kiertävä ja koulun opettajatar hoitaa sitä. V. 1903 näyttää lainaus olleen vilkasta sekä Ummeljoen kyläkirjastossa että Reginan kirjastossa. Ummeljoella tehtiin tuona vuonna 263 ja Reginan kirjastossa 299 lainausta. Kirjojen lukumäärä kasvoi jatkuvasti. 1910-luvulla niitä oli jo ainakin 900 nidosta.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Werkko: Tutkimuksia kansankirjaston asiassa ss. 38—39.

¹⁹⁰ Opettaja Paukun kirje 9. 4. 1958.

Kun Reginan koulu lopetti toimintansa v. 1931, oli säätiön säännöissä jo määrätty kirjastonkin kohtalo. "Säätiön lainakirjasto lankeaa Anjalan kunnalle ilman korvausta, vaan velvollisuudella säilyttää se Regina kirjaston nimellä erikoisena kunnan lainakirjaston osastona kuin myös pitää sitä auki lainausta varten."¹⁹¹

Säätiön lahjoitus otettiin kunnan taholta vastaan 30. 6. 1931. Valtuuston pöytäkirjassa mainitaan,¹⁹² että "kirjastolahjoitus päätettiin kiitollisuudella vastaanottaa ja säilyttää Regina-kirjastona ja kirjasto sijoittaa Muhniemen koululle, sekä jättää kirjasto koulun johtokunnan hoitoon". Nykyään Reginan kirjaston kirjat on sijoitettu kirjakaappeineen Anjalan kotiseutumuseoon, Anjalan kartanoon, jossa Reginan koululle on omistettu erityinen huone. Ennen vuotta 1850 painetut suomenkieliset kirjat on sijoitettu Helsinkiin valtion kirjastotöimistöön erilliseen pieneen kaappiin edustamaan maamme ensimmäistä maaseudun kansankirjastoa.

Reginan koulun kirjojen levittämistoiminnalla näyttää olleen huomattava merkitys. Koulusuunnitelman 14 §:n perusteella jaettiin oppilaiden ilahduttamiseksi puhtaan sisäluvun taitamisesta palkintokirjoja. Aluksi jaettiin vain virsikirjoja ja katekismuksia, mutta myöhemmin muitakin kirjoja. Luku-harrastukselle Rabbe G. Wrede antoi arvoa, kunhan lukemisen valinta vain tapahtui kyllin harkiten ja silmälläpitäen sydämen jalostamista. Kirjassaan "Wälmenta Tankar till befrämjande af en Christlig Barn-upfostran" hän sanoo: "Till domare öfver Roman- och Theaterläsning vill jag icke upphäfvä mig, men frugtar, att icke många däraf blifvit förbättrade till hjertats förädlande; emedan eftertankan merendels stannar vid det, som förnöger och kittlar inbillingen utan att göra tillämpning till egen förbättring; äfven torde sinnlighetens skadliga frö upplifvas, hvartill vi människor i allmänhet äro nog benägne; men, om läsning alltid skedde med betänk-

¹⁹¹ Säätiön säännöt 7 §.

¹⁹² Anjalan kunnanvaltuuston pöytäkirja 30. 6. 1931 6 §.

sam pröfning och undersökning, under sitt egna hjertas förädling, så kunde sådant tidsfördrif icke vara otjenligt.”¹⁹³

Johtokunnan pöytäkirjaan on merkitty eräitä palkintojenjakotilaisuuksia. 3. 6. 1805 päätettiin jakaa R. G. Wreden lahjoittamat palkinnot, kaksi virsikirjaa ja kuusi katekismusta, kirkossa yleisen jumalanpalveluksen yhteydessä parhaiten lukeville. 9. 5. 1813 päätettiin antaa virsikirja niille, jotka kouluun tullessaan olivat olleet taitamattomia, mutta jotka loppututkinnossa kirkossa osasivat tyydyttävästi lukea. Katekismuksen saivat taas ne, jotka kouluun tullessaan olivat osanneet jo lukea ja kirkossa niinikään lukivat virheettömästi sisältä. V. 1811 saivat Maria Tuomaantytär Hohti ja Gustaf Gustavinpoika Varpuin sisäluvusta virsikirjan, ja samana vuonna palkittiin *ahkeruudesta* korpraalin tytär Anna Maria Lundberg ja Adam Hannunpoika Haij. 20. 9. 1817 pöytäkirja kertoo, että kuusivuotias Kristiina Matintytär Ummeljoen Söyringiltä osasi lukea raamattua ja katekismusta ja sai siitä palkinnoksi ”itsensä ja toisten ilahduttamiseksi” virsikirjan ja katekismuksen.

Myöhempinä vuosina palkittiin runsaasti oppilaita. Vv. 1841—1850 sai 601 oppilaasta 154 eli n. 25 % palkinnon ja vv. 1851—1860 1107 oppilaasta 493 eli n. 44 %. Palkintokirjoina annettiin jo muitakin kuin uskonnollisia. Vv. 1848—1850 ostettiin mm. seuraavat kirjat:

- 3 kpl Genoveva
- 3 kpl Työn Kunnia
- 3 kpl Satu Puu-Pietarista etc
- 3 kpl Satu Punasista Kengistä etc

¹⁹³ En halua korottaa itseäni romaani- ja näytelmäkirjallisuuden tuomariksi, mutta pelkään, että harvat ovat sen avulla parantuneet sydämen jalostumiseen, koska ajatus tavallisesti pysähtyy siihen, mikä huvittaa ja kutittaa mielikuvitusta soveltamatta sitä omaksi parannukseksi, myös herännee aistillisuuden vahingollinen siemen, mihin me ihmiset yleensä olemme kyllä taipuvaisia; mutta jos lukeminen tapahtuisi aina harkiten ja tutkien oman sydämen jalostamista, ei sellainen ajanviette voisi olla sopimatonta.

- 5 kpl Johdatus ja lohdutus niille, jotka ovat murheel-
lisiä
- 10 kpl Naapurit Merensaaristosta
- 2 kpl Robinpoika Kruseon ihmeelliset elämän vaiheet
- 2 kpl Viinamyrkystä surullinen tarina
- 11 kpl Satu matkakumppalista ja riettaasta Ruhtinaasta
- 10 kpl Lukemisia lapsille heidän joutohetkillänsä
- 5 kpl Harjulan onnettomuus
- 5 kpl Suomen Rahvan olo Pietarissa
- 10 kpl Päivistä parhain

Kirjojen nimistä voi jo päätellä niiden sisältäneen opetta-
vaisia kertomuksia monelta alalta, mm. raittiuskasvatukseen
tähtääviä. Onpa joukossa klassillinen "Robinpoikakin", jota
vieläkin käytetään lyhennettynä laitoksena kansakoulujen
oheislukemistona.

Vuodesta 1849 lähtien alettiin jakaa myös kirjoitustaidossa
osoitetusta edistyksestä rahapalkintoja kirjojen ostoa varten.
Rahamäärä vaihteli 50—75 kopeekkaan. V. 1849 kaksi poikaa
sai 50 kopeekkaa, ja vuosien 1849—1859 välisenä aikana jaet-
tiin vuosittain 4—9 palkintoa yhteensä 66 oppilaalle.¹⁹⁴ V. 1901
päätettiin, että vuosittain jaetaan enintään 20 markkaa niille
oppilaille, jotka ovat osoittaneet suurinta ahkeruutta ja hyvää
käyöstä. V. 1915 lahjoittivat Märta ja Axel Salingre 100 mk,
jonka korolla piti palkita vuosittain varsinkin muhniemeläisiä
lapsia.¹⁹⁵

Niinkuin säätiön säännöistä kävi ilmi, jatkoi säätiö kirjojen
levittämistä vielä monena vuotena. Kirjojen levittämistoimin-
ta saattoi herättää paikallisessa väestössä lukuharrastusta,
mikä taas on voinut johtaa lukutaidon leviämiseen ja kehiti-
miseen.

¹⁹⁴ Tilikirja main. vuosilta.

¹⁹⁵ Johtok. ptk. 8. 9. 1915.

VII OPETUSMENETELMÄSTÄ JA OPPIKIRJOISTA

Reginan koulu oli perustettu lukukouluksi, mutta kun lukutaito saavutettiin, keskityttiin uskonnon opettamiseen. Koulun matrikkelin mukaan oli oppilaat arvostelua varten aluksi jaettu neljään lukuluokkaan edistymisen perusteella:

1803—1870

1. "Tuntee kirjaimia"
2. "Tavaa"
3. "Lukee sisältä"
4. "Lukee ulkoa"

1870—1877

1. Tavaus
2. Sisäluku
3. Ulkoluku

1877—1880

Näinä vuosina merkittiin ulkoluvun sarakkeeseen, mihin asti oppilas oli lukenut katekismusta tai ABC-kirjaa.

1880—1886

1. Sisäluku
2. Katekismus
3. Raamatun historia

1886—1894

Arvostelukohteet ovat lukumäärältään kasvaneet

1. Sisäluku
2. Aapiskirja
3. Katekismus
4. Raam. historia
5. Kirjoitus

Vuodesta 1894 lähtien oli jo useita muitakin arvostelukohteita, kuten edellä jo on selostettu. Uskonnon opetuksessa käytettiin ulkolukumenetelmää, mutta on mahdollista, että ainakin alkuajoina otettiin huomioon koulun perustajan oma näkemys ulkoluvun käytöstä opetuksen etenemisessä kristinoppia ope-

tettaessa. R. G. Wrede on kirjassaan neuvonut: "Lasta pitää ensin johdattaa kristinopin perustotuuksiin, sitten usein lukea katekismusta sisältä suullisesti selittäen ja vasta sen jälkeen ulkoa".¹⁹⁶ Tämä näkemys muistuttaa Pro fide-seuran kouluehdotuksen ensimmäisen osan ohjetta kristinopin opettamisesta: "Undervisningen i kristendomskap, såsom det väsentligaste af allt, bör handhafvas icke blott som ett minnesverk, utan så att barnens begrepp efter hand utvecklas och uppöfvas både att förstå och till utöfning lämpa dessa dyra sanningar, hvartill en tjenlig hustafla och korta lärorika bibliska historier onekligen äro de användbaraste".¹⁹⁷ Tässäkään ehdotuksessa ei ole kysy-

Reginan koulun opetusohjelman päätavoitteisiin kuului hyvän sisälukutaidon opettaminen. Tästä taidosta jaettiin tunnustukseksi edistyneille oppilaille palkintojakin.

Maahamme levisi 1800-luvun alkupuoliskolla Bell-Lancasterin vuoro-opetusmenetelmä, joka suosi ulkoa oppimista. Lukutaito sidottiin uskonnon opetukseen. Katekismus soveltui kysymysten ja vastausten sarjana hyvin vuoro-opetuskoulujen käyttöön.¹⁹⁹ Turun tuomiokapituli ehdotti keisarilliselle koulu-

s. 32. komissiolle v. 1826 kiertokoulujen perustamista, muttei pitänyt Bell-Lancasterin menetelmää sopivana välineiden hankalan kuljetuksen ja opetustapaa tuntevien opettajien puutteen takia.²⁰⁰ Koulukomissio suositteli kuitenkin bell-lancasterilaista menetelmää ja ehdotti, että opettajien tulisi hankkia vuoro-opetustaito.²⁰¹ Pro fide et christianismo seurana kasvatusjaosto esitti seuralle bell-lancasterilaisen metodin soveltamista opetuksessa. Jaostolla oli käytettävänä vuosilta 1820—21 opet-

¹⁹⁹ Somerkivi: Bell-Lancasterin vuoro-opetusjärjestelmä Suomessa

¹⁹⁶ R. G. Wrede: Några wälmenta Tankar till befrämjande af En

¹⁹⁷ Nilsson: m.t. s. 47.

mys koneellisesta ulkoluvusta.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Vrt. Torpsson: m.t. s. 159.

²⁰⁰ Somerkivi: m.t. s. 62.

²⁰¹ Somerkivi: m.t. s. 65 ja s. 66.

tajien lausuntoja, joissa todettiin mm. metodin helpottavan opettajan työtä.²⁰²

Tehdessään parannuksia opetusmenetelmäänsä Lancaster pyrki yksinkertaistamaan opetusta ja tekemään taloudellisen koulun. Monitööreillä säästettiin opettajia. Hiekkapöydillä ja kivi- sekä laskutauluilla säästettiin paperia, kyniä ja mustetta. Lukemisen opetuksessa käytettiin vain lukutauluja kirjojen asemasta. Opetettaessa opettaja lausui edellä ja lapset toistivat perässä. Näin opittiin aakkoset, tavut ja sanat.

Kun Reginan koulun opettaja Otto Roswall kävi oppimassa vuoro-opetusmenetelmää Helsingin vuoro-opetuskoulussa v. 1848,²⁰³ tuli Reginan koulusta vuoro-opetuskoulu ainakin Otto Roswallin toiminta-ajaksi. V. 1860 Roswall allekirjoittamassaan kuitissa ilmoitti saaneensa pastori af Enehjelmiltä 4 ruplaa 20 kopeekkaa hopeaa Anjalan lastenkoululle ostamistaan 23 lukutaulusta ("Läse-Tabeller"). Reginan koulun entiset oppilaat muistavat, että Otto Roswallin poikakin, joka oli perehtynyt isänsä opetusmenetelmiin, antoi edistyneimpien oppilaiden opastaa tunneilla nuorempiaan lukutaidon aakkosissa. Samanaikaisesti sai ryhmä oppilaita harjoitella kirjoitustaitoa esim. viereisessä huoneessa, kun tuvassa luettiin.

Bellin hiekkapöydän muoto oli alkujaan matalareunainen laatikko, jonka Lancaster paransi maalauttamalla sen pohjan mustaksi, jotta kirjaimet näkyisivät selvemmin.²⁰⁴ Kirjoituksen harjoittelu vuoro-opetuskouluissa alkoi *piirtämällä ensin sormella ja sitten puukepillä hiekkään*. Tämän jälkeen harjoitettiin rihvelitaululle. Vasta sitten, kun taululle oli opittu piirtämään kirjaimia, siirryttiin harjoittelemaan kirjainmuotoja, kirjaimia, tavuja, sanoja ja lauseita paperille.²⁰⁵

Reginan koulun opetusvälineisiin kuului musta seinätaulu, *mustaksi maalattu hiekkalaatikko ja piirtämiskeppi*.²⁰⁶ R. A.

²⁰² Nilsson: m.t. s. 41 ja s. 42.

²⁰³ Johtok. ptk. v. 1848.

²⁰⁴ Somerkivi: m.t. s. 22.

²⁰⁵ Esim. Torpsson: m.t. s. 238 ja ed.

²⁰⁶ Anjalan kotiseutumuseossa säilytettävänä.

Wrede kertoo²⁰⁷ kirjoituksen opetuksesta koulussa: ”Kirjoitusta harjoiteltiin siten, että kirjaimet piirrettiin puutikulla hiehtaan, joka oli levitetty kaltevalle *pöydälle* ja jossa oli viivoja sekä sivusta sivuut että ylhäältä alas niin harvassa toisistaan, että esimerkiksi nolla tuli ainakin kananmunan suuruiseksi. Kun kirjoituspöytä oli täyteenkirjoitettu, pyyhittiin taas hiehta sileäksi.”

Otto Roswallin vuonna 1848—49 tekemästä kirjanpidosta käy selville, että Reginan koulussa käytettiin tuolloin lähes riisi paperia, kaksi nippua kirjoituskyniä, kirjoitusmustetta ja kolme tusinaa rihveleitä.

Vuoden 1876 pöytäkirja kertoo ostetun kolmella markalla rihveleitä, riisin paperia ja markalla mustetta. V. 1879 päätettiin, että vuosittain saa ostaa rihvelitauluja enintään viidellä markalla. Reginan koulun entiset oppilaat kertovat, että lapset saivat käyttää koulun rihvelitauluja, vaikka joitakin oppikirjoja pitikin itse hankkia kouluajaksi.

Koulu hankki myös oppikirjoja. V. 1843, jolloin Roswall astui virkaan, ostettiin säilyneen kuitenkin mukaan seitsemän raamatunhistoriaa ja neljä katekismusta. V. 1860 otettiin koulun ohjelmaan myös maantiedon ja isänmaan historian opetus. Vuotta myöhemmin ostettiin koululle eri kuittien mukaan seuraavat arvattavasti oppilaille tarkoitetut kirjat:

- 21 Maan-Tiedettä
- 17 Suomenmaan Maan-tietoa
- 6 Suomen historiaa
- 5 Lasten Kuva-Raamattua
- 5 Hyvästä Paimenesta-kirjaa
- 9 Barth'in Raamatun historiaa

Samana vuonna ostettiin maantiedon opetusta varten kaksi pallokarttaa. Seuraavana vuonna käytettiin tilikirjan mukaan 44 ruplaa 57 kopeekkaa kirjojen ja karttojen ostoon koululle.

Laskennon opetusta havainnollistettiin helmitaululla. Uskonnon opetusta taas elävöitettiin hankkimalla kuvia. Koulun mu-

²⁰⁷ R. A. Wrede: m.t. (Reginakoulun ...) s. 8.

seossa on vielä nähtävänä 1894 Jyväskylässä painettu ”Raamatullisia kuvia Kotia ja kouluja varten” sekä n. 20 kuvaa sisältävä verraten isokokoinen kuvavalikoima ”Kuvia raamatus-ta.”

Lukuvuonna 1899—1900 käytettiin Reginan koulussa laadi-tun opetussuunnitelman mukaan seuraavia oppikirjoja:

Uskonnossa: F. W. Sundvall: Raamatun historia, Uusi kate-kismus ja virsikirja.

Sisäluvussa: J. H. Tuhkanen: Lukukirja kiertokouluja var-ten.

Kirjoituksessa: J. H. Tuhkanen: Kaunokirjoitusjärjestelmä.
J. H. Tuhkanen: Alustavia oikeinkirjoitus-harjoituksia.

Laskennossa: J. H. Tuhkanen: Laskuoppi kiertokouluja varten.

Laulussa: Virsikirja, Pyhäkoulun laulukirja ja Sirkkuset.

Koulun johto lausui mielipiteensä koulunsa opetusmenetel-mästä Otto Roswallin aikana v. 1862, jolloin johtokunta totesi käytetyn opetustavan tuottaneen lupaavia tuloksia ottaen huo-mioon lyhyen opetusajan.²⁰⁸ Professori R. A. Wrede, Reginan koulun johtokunnan pitkäaikainen puheenjohtaja, lausui²⁰⁹ mielipiteenään v. 1922 lukemisen opetuksen tuloksista: ”Kui-tenkin ovat tulokset, jotka tällä lukemisella saavutettiin häm-mästyttäviä. Allekirjoittanut, joka enemmän kuin puolen vuo-sisadan ajan on seurannut koulun toimintaa, voi vakuuttaa, että oppilaat niiden 7 tai 8 viikon aikana, jotka lukeminen yh-dessä lukuryhmässä kesti, omistivat melkein yhtä paljon kuin he meidän aikamme moderneilla opetustavoilla oppivat koko-naisen lukuvuoden kuluessa, tietenkin ottamatta huomioon sel-laisia uusia, enemmän tai vähemmän hyödyllisiä aineita kuin piirustus, käsityö, opitut leikit ym. Ja mikä siten omistettiin jäi pysyväksi, kiitos sitä seuraavan rippikouluopetuksen ja lu-kusilla tapahtuvan tehokkaan valvonnan. Senaikaisten piispan-

²⁰⁸ Johtok. ptk. 22. 4. 1862.

²⁰⁹ R. A. Wrede: Eräs lastenkoulu ... Uutta Kylvöä 1926 s. 59.

käyntien yhteydessä, jolloin Anjalan seurakunnalla ei vielä ollut muuta koulua kuin Reginan koulu, kiitettiin säännöllisesti yleistä ja etevää lukutaitoa, joka oli seurakunnan jäsenille ominainen. Ja nämä tulokset saavutettiin mitä yksinkertaisimmilla välineillä. Tuvan piti sääntöjen mukaan olla avara ja valoisa, mutta välistä saattoi olla tungos suuri ja valo niukka.”

VIII KASVATUKSELLISIA NÄKÖKOHTIA

Reginan koulun säännöistä ilmenee, että tämän koululaitoksen tarkoituksena oli opettaa lapsia lukemaan sekä myös herättää heissä puhdasta, kristillistä uskoa ja jumalanpelkoa kuin myöskin totuttaa heitä puhtauteen, siivoon käytökseen ja järjestykseen. Säännöt ilmaisevat koulun perustajan Rabbe G. Wreden ajatuksia. Hän seurasi läheltä koulun toimintaa kuolemaansa saakka, ja on uskottavaa, että hän samalla vaali kasvatuksellisten mielipiteittensä toteuttamista koulun opetustyössä ja sen muussa vaikutuksessa ympäristöönsä.

Rabbe G. Wreden kannanottoja kasvatuksesta sisältyy sekä hänen laatimiinsa koulun sääntöihin että hänen kirjalliseen tuotantoonsa, lähinnä kirjaseen: ”Några wälmenta tankar till befrämjande af en Christelig Barn-Uppfostran”. Koulun sääntöjen loppusanoissa hän kehottaa koulumestaria istuttamaan nuorisoon *puhtautta ja siisteyttä* sekä osoittamaan, että *kaikki, mikä johtaa pinnallisuuteen vahingoittaa sydäntä. Hyvän esimerkin ja hyväntahtoisuuden avulla* koulumestarin pitää yrittää löytää *nuorison luottamus ja rakkaus*, mutta paheet ja rikkomukset pitää vakavasti rangaista myös toisille varoitukseksi. R. G. Wrede sanookin,²¹⁰ että kaikki opetus ilman esikuvaa on turhaa vaivannäköä, vaikka käytettäisiin Ciceron kaunopuheisuutta tai Demostheneen viehätysvoimaa. Lasta on *ohjattava varhain oikeamielisyyteen, rehellisyyteen, työteliäisyyteen ja järjestykseen.*²¹¹ Ahkeruus palkitaan. Koulujärjestyksen 6 §:n

²¹⁰ R. G. Wrede: Wälmenta ... s. 53.

²¹¹ R. G. W.: m.t. s. 32 ja ed.

mukaan saivat varsinkin ne lapset, jotka kunnostautuivat rehellisyydessä ja ahkeruudessa, puoli tuntia vapaata klo 17 aikaan koulupäivisin.

Wrede on oivaltanut *tottumuksen* merkityksen, kun hän sanoo, että *lasta on totutettava* näihin hyveisiin sekä *kiitollisuuteen, palvelusalttiuteen ja todelliseen jumalanpelkoon*.²¹² Hän sanoo järjen ja tahdon suhteesta, että koska *ymmärryksen on hallittava ihmisen tahtoa Jumalan pyhien tarkoitusten mukaisesti, niin pitää sitä viljellä kaikella ahkeruudella, eikä sitä saa koskaan pakottaa mihinkään, mikä selvästi sotii sitä vastaan*.²¹³ Ruumillista kuritusta R. G. Wrede piti hyväksyttävänä. Ymmärtäväisten vanhempien pitää *rangaista* lapsiaan, näiden parasta tarkoittaen, vitsalla erityisesti tottelemattomuudesta, juoruamisesta ja valheellisuudesta. Kaiken kasvatuksen johtakseen onnelliseen tulokseen on rakennuttava *kristilliselle perustalle*. R. G. Wrede oli uskonnollinen, mutta ei hän halveksinut ”maailmallistakaan viisautta”, jonka hän sanoi myös olevan tarpeellista ja hyödyllistä, kunhan se ei vain johda sydäntä harhaan. Hän oli sitä mieltä, että vääristä käsityksistä johtuen hyvää tarkoittava, joskin yksinkertainen kristitty langettaa halveksivia arvosteluja tieteistä, taiteesta ja seurustelutaidosta.²¹⁴

R. G. Wreden kuoltua koulu jatkoi hänen viitoittamaansa toimintaa kasvatuksellisessakin mielessä. Varsin huomattavan panoksen kasvattajana lienee antanut koulumestari Otto Roswall, josta vielä v. 1902 saatettiin sanoa:²¹⁵ ”Seurakunnan vanhimmat jäsenet muistanevat vielä sitä erinomaista taitoa ja menestystä, millä koulumestari Roswall opetti lapsia, ja on hänen nimensä täällä mainittava kiitollisuudella ja kunnioituksella.”

Reginan koulun entiset oppilaat Otto F. Roswallin ja A. Alasen ajoilta muistivat koulussa olleen hyvän järjestyksen. Ran-

²¹² R. G. Wrede: m.t. s. 52.

²¹³ R. G. Wrede: m.t. s. 18.

²¹⁴ R. G. Wrede: m.t. s. 26, 27, 28.

²¹⁵ R. A. Wrede: m.t. (Reginakoulun Muistojuhla) s. 7 ja ed.

gaistuskeinoina käytettiin näinä viime vuosisadan viimeisinä vuosikymmeninä nuhtelua, nurkassa seisottamista ja joskus tukistamista.

Arvokas kasvatuksellinen merkitys lienee ollut Reginan koulun opettajan pitämällä sunnuntai-iltapäivien opettavilla keskusteluhetkillä. Näillä pyrittiin ohjaamaan nuorison vapaa-aikojen vietto hyvien harrastusten pariin.

Reginan koulun kristillisyyteen perustuvia kasvatuserinteitä jatkettiin koulun toimiajan lopulle asti. Koulun toimintaa seurasi ja johti yli puolen vuosisadan ajan professori R. A. Wrede, joka antoi opettajille henkilökohtaisia ohjeita opetus-tehtävien suorittamista varten.²¹⁶ V. 1902 hän lausui²¹⁷ Reginan koulun tehtävästä, jonka hän suuntasi entistä selvemmin kohti sosiaalisen kasvatuksen päämääriä: ”— — — koulun päätar-koitus on vielä sama kuin ennenkin, sillä se ei riipu koulun oppimäärästä, vaan on kaikille oppilaitoksille yhteinen. Koulun tehtävä ei supistu siihen, että sen tulisi antaa ainoastaan ulko-naisia tietoja, vaikka nekin kyllä ovat hyödyllisiä. Silloin vasta koulu täyttää tehtävänsä, kun sen *opetus myöskin vaikuttaa sydämiin, henkiseen elämään*. Koulun tulee opettaa sitä *todellista Jumalanpelkoa*, joka on kaiken viisauden alku, sen tulee vaikuttaa *rakkautta isänmaahan, sen lakeihin ja yhteiskunnal-lisiin laitoksiin*, sekä *rakkautta työntekoon*, eikä ainoastaan sellaiseen työhön, joka tehdään omaksi hyödyksi, vaan myös sellaiseen, jota palkasta huolimatta suoritetaan *yhteiskunnan hyväksi*. Koulun tulee opettaa *mistä merkityksestä kansan tur-vaamiseksi sellaiset seikat kuin keskinäinen sopusointu, yleinen siveellisyys ja uuttera työnteko ovat*. Sen pitää saada oppi-laille selväksi, että *oikeus ja totuus ovat korkeimmat ja mahta-vimmat voimat maailmassa*, ja että kansa, joka pitää niistä kiinni, ja jossa elävä isänmaanrakkaus, lainkuuliaisuus ja puh-taat tavat vallitsevat, voi kestää suurimmassakin ahdistukses-sa.”

²¹⁶ Opettaja Paukun kirjeessä on maininta tästä.

²¹⁷ R. A. Wrede: m.t. (Reginakoulun Muistojuhla) s. 11, 12.